Landbouwhogeschool-Wageningen
CENTRUM VOOR LANDBOUWKUNDIG ONDERZOEK IN SURINAME

SOCIOLOGISCHE EN ORGANISATORISCHE ASPECTEN VAN DE LANDBOUWVOORLICHTING IN SURINAME

(onderzoekproject 67/7)

G. Kalshoven

juli 1969

INHOUD

Blz.

1. Voorwoord 5
2. Probleemstelling 5
3. Uitvoering 7
   3.1. Oriëntering 7
   3.2. Afbakening van onderwerp en gebied van onderzoek 8
   3.3. De vragenlijsten 10
      3.3.1. De landbouwers 10
      3.3.2. De voorlichters 10
   3.4. De steekproef 11
   3.5. De interviews met de landbouwers . . . 13
   3.6. De interviews met de voorlichters . . 15
4. Resultaten 16
   4.1. De vernieuwingen 16
      4.1.1. De rijstrassen 16
      4.1.2. De cultuurmethoden 18
      4.1.3. Kunstmestgebruik 19
      4.1.4. Het gebruik van insecticiden . 20
      4.1.5. Lidmaatschap van landbouwbelangengroepen 21
      4.1.6. Landbouwkrediet 22
   4.2. Contact met voorlichters 24
      4.2.1. Bezoek aan de voorlichtingsdienst 24
      4.2.2. Bezoek op het bedrijf 25
      4.2.3. Deelname aan activiteiten van de voorlichtingsdienst 27
      4.2.4. Contact met grote rijstbedrijven 28
      4.2.5. Landbouwnieuws over de radio . 29
      4.2.6. Bekendheid met de voorlichters 30
      4.2.7. Beeld van het werk van de voorlichtingsdienst 31
   4.3. Wensen over de voorlichting 32
      4.3.1. Gewenste onderwerpen van voorlichting. 32
      4.3.2. Wensen over de wijze van voorlichting 33

4.3.3. Het pamflet 34
4.3.4. De taal 35
4.3.5. Wensen over de achtergrond van de voorlichter 36
4.4. De voorlichters 38
4.4.1. Werkverdeling 38
4.4.2. Het organiseren van voorlichtingsactiviteiten 40
4.4.3. De gebruikte hulpmiddelen 41
4.4.4. Opleiding en doorstroming van informatie 43
5. Conclusies 45
6. Literatuur 48
Bijlage 1 Vragenlijst 49

1. VOORWOORD

In de periode januari 1967 - juni 1969 werd een onderzoek naar de sociologische en organisatorische aspecten van de landbouwvoorlichting in Suriname uitgevoerd. Het onderwerp van onderzoek werd indertijd in overleg tussen het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Suriname en het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij vastgesteld. Om te voorkomen dat er een te grote periode zou verstrijken tussen de uitvoering en een publicatie over het onderzoek werd besloten vóór het vertrek van de onderzoeker uit Suriname een tussentijds rapport uit te brengen. Dit rapport draagt dus een voorlopig en beperkt karakter. De resultaten hebben hoofdzakelijk betrekking op het eerste deel van het onderzoek en worden onder het nodige voorbehoud gegeven. Het verzamelde materiaal zal bij terugkeer in Nederland verder bewerkt en geanalyseerd worden. Nadere details en bijzonderheden over het tweede deel-onderzoek zullen in een latere publicatie vermeld worden.

De hoogleraren Dr. R.A.J. van Lier en Dr. A.W. van den Ban gaven waardevolle adviezen bij de opzet van het onderzoek en de specifieke vraagstelling. Bij het bepalen van de steekproef werd grote hulp ondervonden van Drs. J. van Tongeren, indertijd als econoom verbonden aan de Stichting Planbureau Suriname. Van de zijde van de Directeur en de staf van het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Suriname werd veel medewerking ondervonden bij de uitvoering van het onderzoek.

Een woord van speciale dank moet hier gericht worden tot de staf en het personeel van de Afdeling Landbouwvoorlichting van het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij voor de prettige samenwerking en ondervonden medewerking. Ook de geïnterviewde landbouwers worden in deze dank betrokken, en voorts allen die bij het onderzoek op één of andere wijze behulpzaam zijn geweest.

2. PROBLEEMSTELLING

In de meeste ontwikkelingslanden zijn in de loop van de tijd instanties voor landbouwontwikkeling en landbouwvoorlichting in het leven geroepen, teneinde de landbouwproduktie te verhogen en de levensomstandigheden van de landbouwbevolking te verbeteren. Hierbij tracht men in het algemeen de landbouwers op de hoogte te stellen van nieuwe landbouwmethoden of -middelen en hen te overtuigen van het nut om deze op hun bedrijven toe te passen. Deze activiteiten zijn onder verschillende benamingen bekend geworden, zoals "rural development", "extension work", "agricultural extension", "community development", etc. In bijna alle ontwikkelingslanden worden dergelijke activiteiten georganiseerd en geleid door overheidsinstanties. Dit geldt ook voor Suriname, waar de betrokken landbouwvoorlichtingsdienst ressorteert onder het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij.

Ten aanzien van het introduceren van nieuwe toepassingen in tropische landbouwgebieden is in de loop der jaren reeds veel praktische ervaring verworven. Daarentegen werd slechts betrekkelijk weinig onderzoek verricht over de verschillende factoren van sociologische en organisatorische aard die een rol spelen bij de aanvaarding van vernieuwingen. Nu verscheidene voorlichtende instanties bepaalde moeilijkheden hebben gesignaleerd bij het proces van voorlichting, heeft men meer behoefte aan sociologisch onderzoek gekregen.

Een van de meest voorkomende moeilijkheden, die men ondervindt, is die betreffende de relatief geringe resultaten die de verschillende voorlichtingsactiviteiten hebben opgeleverd. In de meeste gevallen zoekt men de oorzaak bij de conservatieve instelling van de landbouwers, die de voorgestelde vernieuwingen op hun bedrijf niet kunnen of niet willen toepassen. Soms constateert men ook enige moeilijkheden in de organisatorische opzet en de werkmethoden van de landbouwvoorlichting zelf. Het is van belang, dat men steeds de twee zijden van dit vraagstuk in beschouwing neemt en dat men zich de totale situatie voor ogen stelt, waarin de landbouwvoorlichting zich afspeelt. Men begint ook meer te beseffen dat het accepteren van veranderingen in landbouw-technische zin voldoende begrip en kennis veronderstelt bij de betrokken landbouwers.

Bij het introduceren van vernieuwingen wordt in het algemeen weinig aandacht besteed aan de omstandigheden, waaronder de landbouwers hun bedrijf uitoefenen. Verondersteld mag worden dat vooral in ontwikkelingslanden de milieufactoren een grote rol spelen bij de toepassingsmogelijkheden. Ter nadere bepaling van deze milieufactoren werden in deze studie de infrastructurele voorzieningen binnen de landbouwgebieden belicht. Een doelmatige waterhuishouding en een redelijke ontsluiting kunnen tot de voornaamste voorzieningen gerekend worden. Teneinde deze vooronderstelling te toetsen, dienden dus landbouwgebieden gekozen te worden die in dit opzicht van elkaar verschilden.

Verder is de grootte van het bedrijf zelf van belang. Deze factor werd reeds in verschillende andere onderzoekingen belicht, waarbij een positieve correlatie werd aangetoond tussen het aantal vernieuwingen en de bedrijfsgrootte (VAN DEN BAN, 1963). In het algemeen kan gesteld worden dat het aantal vernieuwingen toeneemt naarmate de bedrijfseenheden groter worden. Daar dit verschijnsel in tropische gebieden nog slechts weinig is onderzocht, werd het van belang geacht het in deze studie op te nemen.

Gelet op de bijzondere samenstelling van de Surinaamse bevolking, diende nagegaan te worden in hoeverre de etnische herkomst een rol speelt bij het aanvaarden van vernieuwingen. Ter beperking van het aantal variabelen werd de keuze bepaald tot die bevolkingsgroepen, die het sterkst in de bevolkingslandbouw van de kustvlakte vertegenwoordigd zijn, nl. de landbouwers van Hindostaanse en Javaanse origine.

Er werd verondersteld dat niet alleen de omstandigheden van de landbouwers, maar ook het functioneren van de voorlichtingsdienst zelf van grote invloed zou zijn op de aanvaarding van vernieuwingen. De communicatie binnen de dienst,

zoals bijvoorbeeld het doorgeven van nieuwe landbouwtechnische kennis aan het voorlichtingspersoneel, is van fundamenteel belang. Ook de vooropleiding en de specifieke training van de voorlichters zijn van invloed op de kwaliteit van het werk. Verder moeten er hulpmiddelen (rugspuiten, bestrijdingsmateriaal, pamfletten, fotomateriaal, e.d.) beschikbaar zijn voor het uitvoeren van de activiteiten.

Het werkprogramma en de richtlijnen, die door de leiding van de voorlichtingsdienst aan het uitvoerend personeel gegeven worden, zijn van grote betekenis bij het uitvoeren van de verschillende werkzaamheden. In dit verband hebben voorlichtingsdeskundigen zoals ENSMINGER (1962) erop gewezen dat de voorlichtingsprogramma's afgestemd moeten worden op de plaatselijk gevoelde behoeften van de landbouwbevolking. Nog te vaak wordt door een voorlichtingsdienst uitgegaan van bepaalde veronderstellingen, die niet hoeven overeen te stemmen met de wensen van de landbouwers. Mede hierdoor is er een gevaar dat bij de dienstverlenende instantie in de loop der jaren een aantal activiteiten de overhand krijgen, die weinig met de eigenlijke voorlichtingstaak hebben uit te staan. Er is dan in organisatorische zin sprake van een doelverschuiving. Het oorspronkelijke doel raakt op de achtergrond, terwijl een nevendoel naar voren treedt (MAYNTZ, 1965).

3. UITVOERING

Het eerste deel van het onderzoek bestond uit een survey waarbij 304 landbouwers in West- en Midden-Suriname werden geïnterviewd. In aansluiting hierop werden 20 casestudies uitgevoerd van geselecteerde landbouwers in Nickerie (onderzoekproject 67/7). Aspecten van de landbouwhuishoudkundige voorlichting werden in een tweetal op zichzelf staande onderzoekingen belicht (projecten 66/6 en 67/8).

De problematiek van de voorlichtingsdienst werd in het tweede deel van het onderzoek onderzocht. Hiertoe werden 51 voorlichters geïnterviewd en gegevens verzameld die betrekking hebben op de organisatie van de voorlichtingsdienst.

3.1. ORIËNTERING

Vóór het vertrek naar Suriname werd de aanwezige vakliteratuur geraadpleegd over onderzoekingen op het gebied van de landbouwvoorlichting. Mede aan de hand hiervan werd de probleemstelling van dit onderzoek opgesteld. De uitgangspunten, de te gebruiken onderzoektechnieken en een tijdschema werden in een werkprogramma neergelegd.

Bij aankomst in Suriname in januari 1967 werd contact opgenomen met het Departement van Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV), het Departement van Binnenlandse Zaken, het Bureau Landelijke Opbouw en het Planbureau. Naast enige

oriënterende gesprekken met stafleden van de Landbouwvoorlichtingsdienst, werden de beschikbare rapporten van de dienst geraadpleegd. Voorts werden twintig oriënterende interviews gehouden met landbouwers in de districten Suriname en Nickerie.

3.2. AFBAKENING VAN ONDERWERP EN GEBIED VAN ONDERZOEK

Vernieuwingen in de landbouw doen zich in alle mogelijke sectoren voor. Voor een onderzoek naar de toepassing van vernieuwingen in de bevolkingslandbouw is het echter gewenst dat gewas te nemen, dat voor de kleinlandbouwers de belangrijkste bron van inkomen vormt. De vernieuwingen in de rijstverbouw vormen dan ook de hoofdschotel van dit onderzoek.

De verschillen tussen de traditionele en moderne rijstverbouw zijn duidelijk te bepalen. Hieronder volgen enkele hoofdkenmerken van beide methoden.

Traditionele rijstverbouw	Moderne rijstverbouw
grondbewerking met de hand of met behulp van ossen	machinale grondbewerking
gebruik van z.g. bevolkingsrassen, met een redelijke produktie maar gekenmerkt door een zware legering	gebruik van nieuwe rijstrassen, geselecteerd op een hoge produktie en legervastheid
overplanten van de jonge rijstplantjes van het bibitveld naar de sawah	directe inzaai van de voorgekiemde padikorrels op de sawah
geringe verzorging van het gewas: weinig of geen gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen tegen onkruid, ziekten en plagen	intensieve verzorging van het gewas: noodzakelijk gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen tegen onkruid, ziekten en plagen
met de hand oogsten van de padi	machinaal oogsten van de padi

Uiteraard zijn er nog andere verschillen tussen de traditionele en de moderne rijstverbouw, met vele overgangsvormen, maar in het kader van deze studie hoeven die niet behandeld te worden. Een uitvoerige beschrijving is te vinden in een publicatie van UBELS (1961).

Ter beperking van het aantal mogelijke vernieuwingen in de rijstverbouw werd het onderzoek gericht op de vernieuwingen met betrekking tot het gebruik van nieuwe rijstrassen, de directe inzaaimethode, het gebruik van kunstmest en insecticiden. De op zichzelf belangrijke vernieuwingen op het gebied van de machinale

grondbewerking en het oogsten d.m.v. maaidorsers bleven dus buiten beschouwing.

Het doel van het onderzoek - het bestuderen van de factoren die een rol spelen bij het toepassen van vernieuwingen in de tropische landbouw - bepaalde in eerste instantie het gebied waar het onderzoek kon worden uitgevoerd. Als zodanig kwam de kustvlakte van Suriname als enig gebied in aanmerking. Weliswaar wordt in het binnenland ook landbouw uitgeoefend, maar deze vorm van "shifting cultivation" wordt in het algemeen niet tot de geregelde vorm van landbouw gerekend. Bovendien gaat het daarbij hoofdzakelijk om de verbouw van knolgewassen.

Daar verondersteld werd dat de omstandigheden waaronder de kleinlandbouwers en voorlichters werken van grote invloed zouden zijn op het al of niet toepassen van vernieuwingen, werd gezocht naar landbouwgebieden die van elkaar verschillen in infrastructureel opzicht. De keuze werd in de eerste plaats bepaald op het district Nickerie, dat een relatief goede ontsluiting heeft en over een redelijk functionerende waterhuishouding beschikt. Verder kwamen de districten Suriname en Commewijne in aanmerking. Beide districten missen irrigatievoorzieningen, maar in Suriname is de situatie van de loosleidingen gunstiger dan in Commewijne. De rijstproduktie van deze districten t.o.v. die van de andere districten is af te lezen uit de volgende tabel.

Tabel 1. Produktie van rijst in de kleinlandbouw in Suriname (in tonnen)

district	1966	1967
Nickerie	32.555	34.947
Coronie	1.233	1.082
Saramacca	8.483	9.580
Suriname	15.856	18.786
Commewijne	4.471	4.301
Marowijne	72	131
totaal	62.670	68.827

Bron: Landbouwcijfers, juni 1968 no.15.

Een verdere beperking werd gemaakt door alleen de landbouwers in de vrije landbouwsector in het onderzoek te betrekken. Projecten zoals Santo Boma en Groot Henar, waar de landbouwvoorlichting dikwijls gekoppeld is aan perceeluitgifte en kredietverlening, werden dus buiten beschouwing gelaten.

3.3. DE VRAGENLIJSTEN

3.3.1. De landbouwers

Aan de hand van de oriënterende gesprekken werd een vragenlijst opgesteld, die tijdens het eerste deel van het onderzoek gebruikt zou worden. De meeste vragen waren van het gesloten type en geprecodeerd. Alle vragen werden in het Hindi en Javaans vertaald door tolken van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

De voorlopige vragenlijst werd eerst door de onderzoeker zelf in Nickerie getest. Vervolgens werden door vijf enquêteurs van het Bureau Landelijke Opbouw 21 proefinterviews gehouden in het landbouwressort B van het district Suriname.

Nadat alle proefinterviews gehouden waren, werden de nodige correcties in de vragenlijst aangebracht en werd de definitieve vragenlijst samengesteld. Het aantal vragen werd tot 66 teruggebracht, terwijl ook de volgorde van de vragen op sommige plaatsen gewijzigd werd. De interviews duurden gemiddeld vijf kwartier.

De vragenlijst bestond uit 4 delen:

1. vragen van algemene aard (zoals leeftijd, gezinssamenstelling, genoten onderwijs, levensstandaard en toekomstverwachtingen);
2. de bedrijfsvoering (speciaal met betrekking tot toepassingen van moderne methoden in de padiverbouw);
3. het contact met de landbouwvoorlichting (frequentie en aard van de bezoeken van landbouwers aan LVV en die van de voorlichters aan de bedrijven);
4. wensen en suggesties over de voorlichting.

Een voorbeeld van de gebruikte vragenlijst is opgenomen in bijlage 1 van dit rapport.

3.3.2. De voorlichters

Na beëindiging van het eerste deel van het onderzoek werd overgegaan tot een eerste verwerking van de gegevens. Mede aan de hand hiervan werd de vragenlijst voor het tweede deel-onderzoek opgesteld. Voor het landbouwkundige en voorlichtingstechnische gedeelte werd advies ingewonnen bij enige functionarissen van LVV. De voorlopige vragenlijst werd door de onderzoeker in het district Saramacca getest. Hierna werden enige belangrijke correcties in de vraagstelling en volgorde van de vragen aangebracht. De definitieve vragenlijst bevatte 117 vragen; de interviews duurden gemiddeld drie en een half uur. De meeste vragen waren "gesloten" en geprecodeerd. Bij de vraagstelling werd rekening gehouden met de functie van de betrokken voorlichter. Wanneer gevraagd werd naar de mening van de respondent over een bepaald onderwerp werd het antwoord met behulp van een taperecorder vastgelegd.

De vragenlijst bestond uit de volgende onderdelen:
(i) Algemeen. Gegevens van persoonlijke aard, zoals het genoten schoolonderwijs en voortgezet (landbouw) onderwijs, de doorlopen rangen bij LVV, eventuele ervaring vóór indiensttreding. Voorts gegevens over de burgerlijke staat, lidmaatschap van verenigingen en de woonomstandigheden in het district.
(ii) Werkterrein. Omvang van het werkgebied (ressort, subressort, rayon of telgebied), aantal landbouwbedrijven en het landbouwareaal. De omstandigheden van het gebied, zoals de waterhuishouding, bodemvruchtbaarheid, perceelsindeling en ontsluiting. Voorts de belangrijkste landbouwgewassen en de toegepaste landbouwmethoden.
(iii) Contacten met de landbouwers. Aard van de bedrijfs- en perceelsbezoeken, plaatsen waar adviezen worden verstrekt, voorbeelden van opgevolgde en niet-opgevolgde adviezen. Aard van de door de landbouwers gevraagde raad en hulp. Verschillen tussen Hindostaanse en Javaanse landbouwers. Bemoeienis met landbouwbelangengroepen en kredietcoöperaties. Ondervonden moeilijkheden bij het geven van voorlichting.
(iv) Wijze van voorlichten. Voornaamste onderwerpen van voorlichting. Gevolgde werkwijzen: demonstraties, vergaderingen, praatavonden, excursies en tentoonstellingen. Gebruik van landbouwwerktuigen en audio-visuele hulpmiddelen. Kwaliteit en bevoorrading van het verstrekte plantmateriaal en bestrijdingsmiddelen.
(v) Kennis. Gevolgde cursussen, deelname aan in-service trainingsdagen. Behoefte aan verdere kennis. Informatie over de nieuwe ontwikkelingen in de landbouw. Het lezen van publicaties over de landbouw en voorlichting.
(vi) Uitvoering van de werkzaamheden. Werkindeling naar dag en seizoen. Ter beschikking staand personeel en middelen. Richtlijnen bij de aanstelling, werkprogramma, rapportering, contact met de stafleden. Samenwerking met de andere afdelingen van de Dienst Landbouw en met andere Overheidsdiensten
(vii) Voldoening. Voldoening in het voorlichtingswerk, werkomstandigheden, ondervonden waardering voor de verrichte werkzaamheden, promotiemogelijkheden, overplaatsingen.
(viii) Suggesties ter verbetering van de werkindeling en activiteiten.

3.4. DE STEEKPROEF

Bij het samenstellen van de steekproef voor het eerste deel van het onderzoek werden de uitgangspunten in acht genomen, die aan het begin van de studie waren opgesteld. Er werd verondersteld dat drie hoofdfactoren van invloed zouden zijn op de aanvaarding van vernieuwingen door rijstverbouwende landbouwers:
1) de infrastructuur van het landbouwgebied;
2) de grootte van de bedrijven;
3) de etnische herkomst van de landbouwers.

Gezien deze overwegingen werd de gestratificeerde steekproef gekozen als de meest geschikte statistische methode.

ad 1. In de eerste plaats werd de steekproefpopulatie in geografische zin beperkt (zie opzet onderzoek). In Nickerie werd het gebied van onderzoek verder beperkt tot de Corantijnpolder, van Drimmelenpolder en Clarapolder voor wat betreft de westelijke polders; en de Sawmillkreekpolder, Boonackerpolder en Hamptoncourtpolder voor wat betreft de oostelijke polders. In de hierboven genoemde polders woont het merendeel van de kleinlandbouwers van Hindostaanse en Javaanse origine bijeen, terwijl zij bovendien als representatief beschouwd kunnen worden voor alle bevolkingspolders in Nickerie.

Het gebied van onderzoek in het district Suriname werd beperkt tot de landbouwressorten A en B. Het gebied in Commewijne werd gevormd door de vierhoek Nieuw Amsterdam - Alkmaar - Tamanredjo - Nieuw Meerzorg en de rechteroever van de Commewijnerivier.

Vervolgens werd een verdere restrictie toegepast door slechts die telgebieden te nemen die aan de volgende voorwaarden voldeden:

a) het telgebied moest tenminste 60 rijstbedrijven bevatten;
b) binnen hetzelfde gebied moesten behalve kleine ook middelgrote en grote landbouwbedrijven aanwezig zijn.

Deze laatste restrictie werd toegepast om zoveel mogelijk homogene en vergelijkbare gebieden te verkrijgen.

ad 2. Bij de verschillende landbouwtellingen maakt LVV gebruik van een bedrijfsgrootte-indeling in tien categorieën, te weten ½-1 ha, 1-2 ha, 2-3 ha, 3-4 ha, 4-5 ha, 5-6 ha, 6-8 ha, 8-10 ha, 10-12 ha en 12-20 ha. Voor ons onderzoek werd een driedeling toegepast, waarbij wij ons beperkten tot de grootteklassen 1-2 ha, 4-6 ha en 8-20 ha. Deze beperking berust op de veronderstelling dat een indeling in kleine, middelgrote en grote bedrijven tot meer significante uitkomsten zal leiden met betrekking tot de invloed van de andere genoemde factoren.

ad 3. Met betrekking tot de etnische herkomst van de landbouwers werd reeds eerder vermeld dat het onderzoek zich op de landbouwers van Hindostaanse en Javaanse origine richtte.

De verkregen stratificatie van de steekproefpopulatie (in totaal 2250 landbouwers) wordt gedemonstreerd in tabel 2. De steekproefgrootte per stratum werd bepaald door middel van een wiskundige formule, die een verband legde tussen de grootte van ieder stratum, de standaarddeviatie, de kosten per interview en de totale steekproefgrootte.

Er is per district een gemiddelde steekproefgrootte van 100 aangehouden, waardoor n = 300. Aangezien nog meer factoren dan alleen de stratumpopulatie bepalend zullen zijn voor de standaarddeviaties van de strata, is in een aantal gevallen de theoretische steekproefgrootte gecorrigeerd. Enerzijds werden elementen van het ene naar het andere stratum verschoven, anderzijds werden extra elementen

toegevoegd. Dit laatste is mogelijk, doordat bij de bepaling van de theoretische steekproefgrootte is uitgegaan van n = 290 in plaats van 300. De resterende 10 elementen zijn dan nog beschikbaar. Een van de overwegingen die bij deze correctie een rol heeft gespeeld, is gelegen in de relatief gunstige omstandigheden in Nickerie, waardoor de landbouwers ter plaatse eerder geneigd zullen zijn vernieuwingen toe te passen dan de landbouwers in de andere districten. Dit heeft een grotere heterogeniteit der bedrijven in Nickerie ten gevolge. Met het oog hierop zijn enige verschuivingen toegepast ten gunste van de steekproefgrootte per stratum in Nickerie. Voorts zijn in een aantal gevallen verschuivingen toegepast ten gunste van de kleinere strata. Er is naar gestreefd deze in hun geheel te doen vertegenwoordigen in de steekproef.

Door deze correcties is de totale steekproefgrootte op 304 gebracht. In tabel 2 is de verdeling van deze n = 304 over de verschillende strata vermeld.

Tabel 2. Steekproefpopulatie (N) en gecorrigeerde steekproefgrootte (n) naar bedrijfsgrootte, etnische herkomst*) en district

		1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal
		H	J	H	J	H	J	H+J
Nickerie	N	275	55	220	10	105	-	665
	n	30	10	26	7	27	-	100
Suriname	N	1013	88	97	-	6	-	1204
	n	95	17	19	-	6	-	137
Commewijne	N	230	128	18	1	4	-	381
	n	33	22	7	1	4	-	67

*) H = Hindostanen
J = Javanen

Het trekken van de gestratificeerde steekproef geschiedde tenslotte met behulp van random-tabellen, nadat aan elk van de bedrijven een rangnummer was toegekend. Voorts is een aantal reserve-bedrijven getrokken, teneinde te voorzien in die gevallen, dat bepaalde bedrijven niet meer zouden bestaan. Sinds de datum van de areaalopname zijn er namelijk enige veranderingen opgetreden ten opzichte van de beschikbare gegevens, hoofdzakelijk wegens het verhuizen van sommige boeren naar andere landbouwgebieden.

3.5. DE INTERVIEWS MET DE LANDBOUWERS

De uitvoering van het eerste gedeelte van het onderzoek viel in de periode september 1967 - februari 1968. Het onderzoek in Nickerie werd voorafgegaan door een radiobericht

via de plaatselijke zender RANI. Vervolgens werd een bespreking op het districtskantoor van LVV gehouden, waarbij aan de ressortleider, sub-ressortleiders en rayon-assistenten het doel van het onderzoek werd toegelicht. De betrokkenen gaven hun medewerking bij het maken van afspraken met de landbouwers in de verschillende landbouwressorten en het aanvullen van de gegevens over de bedrijfsgrootten.

Aanvankelijk voerden vier enquêteurs van het Bureau Landelijke Opbouw de interviews uit. In de loop van het onderzoek bleek dat per dag een kleiner aantal interviews werd afgenomen dan verwacht was. Hierdoor dreigde vertraging te ontstaan in het voltooien van het veldwerk. Daar de oogsttijd binnenkort zou beginnen, moesten op korte termijn maatregelen getroffen worden om het onderzoek tijdig te beëindigen. Met het oog hierop werden enige enquêteurs van het CELOS ingeschakeld, die bij het onderzoek van Ir. Sital in Nickerie werkzaam waren. Deze personen waren reeds bekend met de vragenlijst, daar zij in de eerste fase van het onderzoek enige oriënterende interviews hadden gehouden. Ook werden vijf onderwijzers bereid gevonden aan het onderzoek mee te werken. Voor hen werd een speciale interview-training gehouden. Met medewerking van deze extra krachten werd het onderzoek tijdig vóór de oogstwerkzaamheden beëindigd.

In de districten Suriname en Commewijne werden veertien onderwijzers ingeschakeld bij het uitvoeren van de interviews. Zij waren allen werkzaam op de districtsscholen in het gebied van onderzoek. Er werd een training en instructies gegeven over de te volgen interviewmethoden en de vragenlijst. Bovendien werd door ieder van hen een proefinterview gehouden. De vragen zelf werden aangepast aan de heersende landbouwomstandigheden in de twee districten. Enkele vragen over de specifiek in Nickerie toegepaste methoden van rijstverbouw kwamen te vervallen. Daarvoor in de plaats werden enige vragen opgenomen over moderne toepassingen in de groenteteelt, citrusverbouw en veeteelt.

Van de zijde van de landbouwers werd in alle drie districten goede medewerking ondervonden. Slechts in enkele gevallen hield men zich niet aan te voren gemaakte afspraken. Er werd dan een nieuwe afspraak gemaakt, die altijd nagekomen werd. Van de 304 interviews moest slechts één halverwege afgebroken worden; de persoon in kwestie bleek niet geheel toerekeningsvatbaar te zijn. Niet één weigering deed zich voor. Deze opmerkelijk goede responsie kan onder meer toegeschreven worden aan de grote bereidheid van de landbouwers in Suriname om medewerking te geven aan onderzoekingen, die door een overheidsinstantie worden ingesteld. Ook het feit dat men van te voren afspraken maakte, beïnvloedde dit gunstige resultaat. Voorzover er zich moeilijkheden voordeden, waren deze van onderzoektechnische aard. Er bleken enige veranderingen te zijn opgetreden in de bedrijfsgrootten, vergeleken met de basisgegevens uit de areaalopnamen van LVV van 1966. Ook waren sinds dat jaar enige landbouwers verhuisd of overleden. In plaats van deze uitvallers werden - na overleg met de onderzoeker - andere landbouwers geïnterviewd, die tevoren als

reserve-elementen aan de steekproef waren toegevoegd.

Tijdens de periode van veldwerk voerde de onderzoeker regelmatig controles uit. Dank zij de grotendeels gepreco-deerde vragenlijst werden weinig moeilijkheden ondervonden bij het noteren van de antwoorden. De "field-editing" werd met zorg uitgevoerd, waardoor enige omissies tijdig achterhaald en aangevuld konden worden. De interviews waren in het algemeen van goede kwaliteit.

3.6. DE INTERVIEWS MET DE VOORLICHTERS

De uitvoering van het tweede gedeelte van het onderzoek vond plaats in de periode februari - mei 1969. Alle voorlichters in de drie districten werden in het onderzoek betrokken, voorzover zij ten minste één jaar praktijkervaring hadden verworven. Er waren twee uitvallers, die beide door ziekte verhinderd waren. De voorlichters konden in de volgende categorieën ondergebracht worden.

	Nickerie	Suriname	Commewijne	totaal
(sub)ressortleiders	3	5	1	9
rayonassistenten	5	8	5	18
(hoofd)voorlieden	4	15	4	23
totaal	12	28	10	50

Verschillen in functie en rang stonden in verband met de gevolgde vooropleiding van de betrokken voorlichters. Ressortleiders en sub-ressortleiders hadden bijna allen een diploma van de Rijks Hogere School voor de Tropische Landbouw te Deventer. De meeste rayonassistenten hadden een tweejarige assistentencursus in Suriname gevolgd en de hoofd-voorlieden een landbouwcursus variërend van ½ tot 1 jaar. De betrekkelijk grote groep van voorlieden en arbeiders werd niet in het onderzoek betrokken, omdat zij niet met een voorlichtinggevende taak waren belast. Wel werden zeven voorlieden geïnterviewd, die door de ressortleiders tot het voorlichtingspersoneel gerekend werden op grond van een jarenlange ervaring bij de dienst en door een bijzondere taak, zoals het beheer van een padischuur.

Van de zijde van LVV werd alle medewerking gegeven voor een vlot verloop van het onderzoek. Vóórdat met de interviews begonnen werd, was in ieder ressort - in overleg met de ressortleider - een bespreking gehouden met de betrokken voorlichters. Tijdens deze bijeenkomst werden het doel en de opzet van het onderzoek besproken. Ook werd de verzekering gegeven, dat alles wat tijdens het interview ter sprake kwam, anoniem gehouden zou worden. Tenslotte werd de gelegenheid gegeven tot het stellen van vragen. Deze besprekingen bespaarden tijdens de interviews veel tijd, daar een afzonderlijke introductie per vraaggesprek overbodig werd. De interviews duurden gemiddeld drie en een half uur. Afhankelijk van de beschikbare tijd en af te leggen afstand werden door de onderzoeker één tot twee interviews per dag afgenomen, die dan op dezelfde dag werden uitgewerkt. De responsie was in het algemeen goed,

slechts in twee gevallen matig. Het betrof hier een man die reeds de pensioengerechtigde leeftijd had bereikt, en een persoon die blijkbaar om andere dan voorlichtingstechnische redenen bij LVV in dienst was gekomen.

Alle interviews waren van het gestructureerde type, de vragen werden aan de hand van een vragenlijst gesteld. Over het algemeen werden de vragen vlot beantwoord. Slechts in enkele gevallen moest een vraag herhaald worden, hetzij omdat hij niet direct begrepen werd, hetzij om tijd te winnen voor het antwoord. De lange duur van het interview werd door niemand als een bezwaar gevoeld; men bleek het zelfs op prijs te stellen dat zo uitvoerig op de verschillende zaken werd ingegaan. De vraaggesprekken werden op het ressortskantoor gevoerd of bij de voorlichter thuis. De gesprekken met de padischuurbeheerders vonden plaats in de padischuur, waarbij de onderzoeker zich een beeld kon vormen van de situatie ter plaatse.

4. RESULTATEN

De uit de survey der 304 landbouwers verkregen gegevens werden eerst met de hand getabelleerd. Later werden zij via coderingsformulieren op ponskaarten overgebracht. Hierop volgde de eerste bewerking met behulp van een computer van de Landbouwhogeschool, waarbij de gegevens gerangschikt en gepercenteerd werden naar landbouwgebied en grootteklasse. In een later stadium zullen andere statische bewerkingen worden uitgevoerd.

Hoewel het onderzoek van toepassing is op de drie districten Nickerie, Suriname en Commewijne, worden de verkregen gegevens voor de overzichtelijkheid naar landbouwgebied gepresenteerd. Hierbij is gekomen tot de tweedeling West- en Midden-Suriname, een aanduiding die ook op LVV gebruikelijk is.

De in de tabellen vermelde percentages zijn tot gehele getallen afgerond. Alle gegevens hebben betrekking op het landbouwjaar 1966/1967. Wegens het voorlopige karakter van het rapport worden de resultaten onder het nodige voorbehoud gegeven.

4.1. DE VERNIEUWINGEN

4.1.1. De rijstrassen

Eén van de voornaamste vernieuwingen die zich in de rijstverbouw heeft voorgedaan, is de overgang van oude naar nieuwe rijstrassen. Waren deze nieuwe rassen al ongeveer 15 jaren in gebruik bij de grote gemechaniseerde rijstbedrijven, de toepassing in de bevolkingslandbouw is daarentegen van tamelijk recente datum. Zo schreef UBELS nog in 1961 dat "de kleinlandbouwer in Nickerie vrijwel uitsluitend de rassen Skrivimankoti en D-110 verbouwt". Na verschillende

proefnemingen begon in de loop van de zestiger jaren de toepassing van nieuwe rassen op gang te komen.

Tabel 3. Verbouwde rijstrassen naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
oude rassen	62	97	67	100	22	90	53	97
edelrassen	28	-	6	-	11	-	16	-
beiden	10	3	27	-	67	10	31	3
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Vergelijkt men de landbouwgebieden naar verbouwde rijstrassen, dan ziet men opmerkelijke verschillen. De landbouwers in West-Suriname tonen een veel grotere mate van vernieuwingsgezindheid dan hun collega's in Midden-Suriname. Reeds in 1966/67 gebruikte ongeveer de helft van de Nickeriaanse landbouwers een veredelde rijstsoort, terwijl dit in de daaropvolgende jaren nog sterk is toegenomen.

Op het eerste gezicht lijken er meer landbouwers van de 1-2 ha klasse in West-Suriname overgegaan te zijn tot de edelrassen dan degenen in de 4-6 en 8-20 ha klassen (28% tegen 6 en 11%). Men zou eerder een ontwikkeling in omgekeerde richting hebben verwacht. Dit vindt zijn oorzaak in de splitsing van de categoricën "edelrassen" en "beiden" (= oude en nieuwe rassen). De laatste categorie geeft wel de verwachte opklimming naar bedrijfsgrootte te zien (10-27-67%). Vooral de grote landbouwers zijn nog in het overgangsstadium van oude naar nieuwe rijstsoorten. Een bespreking van dit verschijnsel volgt in de paragraaf over de cultuurmethoden.

In tegenstelling tot Nickerie, gebruiken bijna alle landbouwers in de twee andere districten nog de oude soorten, zoals Skrivimankoti en "Holland". Hieraan mag men echter niet zonder meer de conclusie verbinden dat deze landbouwers zeer conservatief zouden zijn of wellicht gekant tegen het toepassen van vernieuwingen. De verbouw van oude rijstrassen biedt bij ongunstige omstandigheden zoals die in Midden-Suriname voorkomen - o.a. een gebrekkige waterhuishouding - zekere voordelen boven die van nieuwe edelrassen. Oude rassen kenmerken zich namelijk door een betere uittrekbaarheid van de bibit en een geringere gevoeligheid voor ziekten en plagen. Daarbij komt nog dat er door de kortere korrel minder kans op breuk bestaat bij de verwerking in de rijstpellerijen.

4.1.2. De cultuurmethoden

In Suriname zijn hoofdzakelijk twee cultuurmethoden van de rijst in gebruik*). Bij de traditionele methode worden de jonge rijstplantjes in bosjes van het bibitveld naar de sawahs overgebracht en vervolgens met de hand ingeplant. Bij de nieuwe methode worden de voorgekiemde padikorrels breedwerpig in de natte grond ingezaaid. Er is een duidelijke samenhang tussen de cultuurmethoden en de gebruikte rijstrassen. Het overplanten van de rijstplantjes betreft bijna uitsluitend oude rassen en bij het inzaaien gebruikt men bijna altijd nieuwe variëteiten.

Tabel 4. Cultuurmethode van rijst naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
overplanten	75	98	61	96	74	80	70	96
inzaaien	20	1	6	-	4	10	11	2
beiden	5	1	33	4	22	10	19	2
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

De totaalkolommen geven te zien dat een derde (11+19 = 30%) van de landbouwers in West-Suriname de nieuwe inzaaimethode toepaste, tegen een zeer kleine minderheid van 4% van de landbouwers in Midden-Suriname. Naar bedrijfsgrootte is het opmerkelijk dat in Nickerie reeds op 20% van de kleine bedrijven de nieuwe methode werd toegepast, in tegenstelling tot de geringe percentages van de middelgrote en grote bedrijven. Daartegenover staat dat in de twee laatstgenoemde bedrijfsgroepen een veel hoger percentage landbouwers beide methoden gebruikte (33 en 22). Eenzelfde tendens was er bij het gebruik van nieuwe rijstrassen te zien.

De landbouwers die zowel overplanten als inzaaien zijn van bijzondere betekenis, omdat zij duidelijk in de overgangsfase van de ene naar de andere methode zijn. Zij geven een mooie illustratie van het aanvaardingsproces van vernieuwingen, dat in een aantal stadia verloopt. ROGERS (1962) onderscheidt vijf dergelijke stadia, die van de gewaarwording en interesse (awareness en interest) via de overweging en proefneming (evaluation en trial) naar de eigenlijke aanvaarding (adoption) leidt. Tijdens het onderzoek waren vele grote landbouwers in Nickerie in het stadium van de proefneming. Door de grootte van hun bedrijven zijn zij in staat een nieuwe methode eerst te beproeven. Zij kiezen

*) Het z.g. "getjik" dat op sommige plaatsen door Javanen wordt toegepast wordt hier buiten beschouwing gelaten. Hierbij worden met een stok gaten in de grond geprikt, waarin dan een paar padikorrels gelegd worden.

hiervoor een perceel of een gedeelte ervan dat door de ligging en de gelijkheid van het bodemoppervlak er zich het beste toe leent. Eerst als de proef geslaagd is, gaat men in een volgend seizoen ertoe over om alle percelen direct in te zaaien. Bij een eventuele mislukking van de proef hebben zij nog voldoende opbrengst van de andere velden.

Men legt dus de nodige voorzichtigheid aan de dag bij het toepassen van vernieuwingen. Het risico dat men loopt, weegt men af tegen de mogelijke voordelen. Het is de meeste boeren bekend dat het inzaaien van de padi niet automatisch een grotere opbrengst per hectare oplevert. Sommigen menen dat bij het inzaaien van Skrivimankoti zelfs een kleinere opbrengst verkregen wordt. Bij het gebruik van edelrassen zou men daarentegen van een grotere opbrengst verzekerd zijn. Ook heeft men bij de ingezaaide padi meer last van onkruid dan bij de overgeplante padi. Deze nadelen wegen echter niet op tegen het grote voordeel van de veel goedkopere en minder arbeidsintensieve inzaaimethode.

Het betrekkelijk hoge percentage van de kleine bedrijven in Nickerie waar de padi direct ingezaaid werd, hangt samen met de besparing van kosten, wat vooral op deze bedrijven van grote betekenis is. Ook de arbeidsbesparende factor is van invloed, daar de meeste kleine landbouwers tot de zg. part-time farmers behoren en dus weinig tijd aan het bedrijf besteden. Tenslotte laat het geringe bedrijfsoppervlak nauwelijks een proefneming met het inzaaien toe.

Bij een bespreking van de cultuurmethode dient zeker ook de grondbewerking in aanmerking genomen te worden. Bij het direct inzaaien van de padi is het namelijk van groot belang dat de sawah eerst behoorlijk is geëgaliseerd. Hierdoor verkrijgt men een gelijkmatige opkomst van het gewas over het gehele ingezaaide oppervlak. Het egaliseren van de sawah kan het best in de droge tijd geschieden door middel van een grader of trekker met bulldozerblad. Het is opvallend dat deze werkwijze bijna uitsluitend in Nickerie ingang heeft gevonden.

Voor een bespreking van veranderingen in de onderlinge samenwerking tussen de landbouwers wordt verwezen naar par. 4.1.5.

4.1.3. Kunstmestgebruik

Het gebruik van meststoffen geldt als één van de belangrijke produktieverhogende cultuurmaatregelen in de landbouw. In de bevolkingslandbouw is dit gebruik echter nog tamelijk gering, mede door de kosten die nu eenmaal zwaar wegen voor de kleinlandbouwer. Tabel 5 geeft een overzicht van de gebruikers van kunstmest in de rijstsector.

Tabel 5. Kunstmestgebruik bij rijst naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
kunstmest	13	7	15	19	26	-	17	8
geen kunstmest	87	93	85	81	74	100	83	92
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Betrekkelijk weinig landbouwers waren overgegaan tot het toepassen van kunstmest. In Nickerie werd op 17% van alle bedrijven kunstmest (ureum) op de rijstvelden toegediend. Het lage percentage van 8 voor Midden-Suriname is des te sprekender, daar dit alleen voor het district Suriname geldt. De landbouwers van Commewijne hadden in 1966/1967 in het geheel geen kunstmest gebruikt. Het gebruik per bedrijfsgrootte vertoonde in Nickerie een duidelijke opklimming in de percentages (13-15-26). In Suriname doet deze stijging zich alleen voor bij de eerste twee bedrijfsklassen.

De vraag naar de gebruikte hoeveelheden per hectare leverde enige moeilijkheden op, aangezien men dit vaak niet precies kon zeggen. De opgegeven hoeveelheden bleken sterk uiteen te lopen per perceel, afhankelijk van de ligging en de gebruikte rijstsoort. Sommige boeren gebruikten kunstmest in kleine hoeveelheden voor de jonge rijstplantjes op het bibitveld. De indruk werd verkregen, dat de meeste landbouwers bovendien nog weinig op de hoogte waren van het juiste tijdstip van toediening. Het tamelijk geringe gebruik van meststoffen zal in de toekomst ongetwijfeld toenemen bij het overgaan tot de verbouw van een tweede rijstgewas. Dit laatste was tijdens het onderzoek op slechts 2% van de bedrijven in Nickerie het geval.

4.1.4. Het gebruik van insecticiden

Tabel 6. Gebruik van insecticiden bij rijst, naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
insecticiden	23	13	33	29	44	11	32	18
geen insecticiden	77	87	67	71	56	89	68	82
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

In vergelijking met het gebruik van kunstmest is dat van insecticiden algemener en groter. In totaal zijn er in West- 32% en in Midden-Suriname 18% insecticidengebruikers, terwijl dit voor kunstmestgebruikers respectievelijk 17 en 8% is. Dit verschil hangt onder meer samen met het tijdstip waarop men begonnen is met de toepassing van de middelen. Voor de insecticiden ligt deze gemiddeld 5 jaar vroeger dan voor de kunstmest. Het gebruik naar bedrijfsgrootte vertoont ook hier de karakteristieke opklimming, met uitzondering van de 8-20 ha klasse in Midden-Suriname. Naar bedrijfsgrootte treden ook verschillen op naar het eerste jaar van toepassing. De landbouwers met 8-20 ha in Nickerie zijn er gemiddeld drie jaar eerder mee begonnen dan die met 1-2 ha. Ook in dit opzicht is er dus sprake van een correlatie tussen de vernieuwing en de grootte van het bedrijf.

De vraag naar de soorten "medicijnen" die men gebruikte, leverde andere interessante gegevens op. In beide landbouwgebieden was vooral het gebruik van HCH bekend (13% voor West- en 23% voor Midden-Suriname). In veel mindere mate gebruikte men Malathion, Dipterex en Chloordaan. Wel is het opvallend dat deze soorten meer toegepast werden in Nickerie. Ook was daar een groter aantal van gebruikers, die op één bedrijf een combinatie van insecticiden toepasten. Het grotere en verscheidener gebruik van insecticiden in West-Suriname hangt samen met de verbouw van nieuwe rijstrassen, die gevoeliger zijn voor ziekten en plagen dan de oude. Men bleek de insecticiden vooral te gebruiken bij de bestrijding van bibitvliegjes, rupsen en zaadwantsen, al naar gelang het groeistadium van het gewas. Ook werden bestrijdingsmiddelen gebruikt bij de verdelging van slakken. Het is opvallend dat men nooit de bestrijding van rijstboorders en ziekten noemde. Deze aantastingen zijn moeilijk te constateren en men heeft blijkbaar nog weinig ervaring op dit gebied.

4.1.5. Lidmaatschap van landbouwbelangengroepen

Het coöperatiewezen is voor de ontwikkeling van de landbouw en landbouwers van veel belang. Veel hangt hierbij af van de bereidheid om samen te werken en van de wijze waarop de coöperaties georganiseerd zijn. In Suriname is het coöperatiewezen nog nauwelijks tot ontwikkeling gekomen. Wel zijn er landbouwbelangengroepen die als een soort voorloper van de eigenlijke coöperaties de aandacht verdienen. Zij bieden de landbouwers de mogelijkheid om bepaalde landbouwmiddelen tegen gereduceerde prijzen te kopen. Dit houdt een zekere stimulans in om deze middelen op het bedrijf toe te passen. Men kan zich ook de vraag stellen of er misschien een samenhang bestaat tussen het lidmaatschap van een landbouwgroep en de mate van vernieuwingsgezindheid van de boeren.

Tabel 7. Lidmaatschap van landbouwbelangengroep naar bedrijfsgrootte en landbouwgebieden

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
lid	13	1	15	-	30	-	18	1
geen lid	87	99	85	100	70	100	82	99
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Uit tabel 7 is te concluderen dat het lidmaatschap van landbouwbelangengroepen over het algemeen tamelijk gering was. Wel lag het aantal lidmaatschappen in Nickerie aanzienlijk hoger dan in Suriname en Commewijne. De percentages namen duidelijk toe met de bedrijfsgrootte.

In Nickerie zijn de belangengroepen van tamelijk grote betekenis, omdat zij verschillende landbouwmiddelen beschikbaar stellen tegen gereduceerde prijzen. Niet-leden kunnen er ook terecht, maar betalen de winkelprijs. De voorlichtingsdienst heeft in de loop van de jaren het ontstaan van deze groepen sterk gestimuleerd. Meestal werd een voorlichter aan de groep toegevoegd, die advies gaf bij de oprichting en het functioneren van de belangengroep. Het bleek noodzakelijk te zijn deze begeleiding en supervisie over een langere tijd te blijven uitoefenen dan verwacht was. Een van de grote moeilijkheden is de geringe gemeenschapszin van de landbouwers. Ook is er onvoldoende bekendheid met de boekhouding der groepen en met vergaderingstechnieken. Mede hierdoor is het verloop van deze "pre-coöperaties" tamelijk groot.

In Midden-Suriname was 5% van de boeren lid van kredietcoöperaties. Deze hebben echter in feite weinig met werkelijke landbouwkredieten uit te staan: men neemt meestal kredieten voor het bouwen of verbouwen van het woonhuis, of het kopen van luxe artikelen zoals een televisietoestel of een radio. Ook gebruikt men het geld voor het bestrijden van onkosten bij huwelijken en andere feestelijkheden. Men zou dus eerder van "consumptie-coöperaties" moeten spreken.

4.1.6. Landbouwkrediet

Het gebruik van landbouwkredieten is een belangrijk onderdeel van de bedrijfsvoering. De kredieten kunnen een indicatie geven over de wijze waarop het bedrijf wordt beheerd, indien zij tenminste voor bedrijfsinvesteringen worden aangewend.

Tabel 8. Opname van krediet naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
krediet opgenomen	57	8	70	12	78	10	66	10
geen krediet opgenomen	43	92	30	88	22	90	34	90
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Blijkens tabel 8 is er een groot verschil naar landbouwgebied: in West-Suriname had 66% van de landbouwers een krediet opgenomen, tegen slechts 10% in Midden-Suriname. De percentages per bedrijfsgrootteklasse in West-Suriname geven een opklimmende reeks te zien. Hoe groter de bedrijven, hoe meer kredieten waren opgenomen.
In de eerste plaats hebben de grote boeren door de omvang van hun bedrijf meer behoefte aan krediet om de verschillende bedrijfsonderdelen te financieren. In de tweede plaats zijn zij door hun grotere produktie beter in staat de kredieten weer af te lossen. Dit laatste is natuurlijk voor de kredietverstrekkende instantie van belang bij het geven van leningen.

Van de opgenomen kredieten werd meestal gezegd dat zij voor plant- en oogstwerkzaamheden, of voor de grondbewerking gebruikt worden. Hiervoor moet men namelijk op korte termijn over geld kunnen beschikken om arbeiders in loondienst te kunnen nemen of landbouwmachines te kunnen huren. Het schijnt echter nog de vraag te zijn of de opgenomen kredieten inderdaad uitsluitend voor landbouwdoeleinden gebruikt worden. Er zijn namelijk duidelijke aanwijzingen dat veel landbouwers een deel van de verkregen kredieten besteden aan levensonderhoud en het bestrijden van onkosten bij huwelijken e.d.

Dat de meeste landbouwers in Midden-Suriname geen krediet hadden opgenomen, hangt samen met de beperkte mogelijkheid om er kredieten te verkrijgen. Er is in de laatste jaren blijkbaar stagnatie opgetreden in het verstrekken van kredieten van overheidswege. Een reden daarvan schijnt de nalatigheid in het afbetalen door de boeren te zijn.

De boeren kunnen uiteraard ook bij particulieren geld lenen. Dit is echter minder aantrekkelijk wegens de hoge rente die men vraagt.

4.2. CONTACT MET VOORLICHTERS

Bij het introduceren van vernieuwingen in de landbouw zijn de contacten tussen voorlichters en landbouwers uiteraard van essentieel belang. Dit ligt immers reeds besloten in het doel van de landbouwvoorlichting: de landbouwers in kennis te stellen en te overtuigen van het nut van nieuwe landbouwkundige toepassingen en methoden op hun bedrijf. De contacten vinden meestal plaats tijdens bezoeken die landbouwers aan instellingen van de voorlichtingsdienst afleggen en tijdens de bedrijfsbezoeken van de voorlichters. Verder zijn de door de voorlichtingsdienst georganiseerde activiteiten zoals demonstraties, vergaderingen en radio-uitzendingen belangrijke bronnen van informatie. Door deze contacten vormen de landbouwers zich een beeld van het werk van de voorlichtingsdienst in zijn geheel.

4.2.1. Bezoek aan de voorlichtingsdienst

Bij het onderzoek is nagegaan in welke mate de landbouwers gebruik maakten van de padischuren en de ressortskantoren (tabel 9). Aan het begin van het plantseizoen wordt de zaaipadi tegen vastgestelde prijzen gedistribueerd in de padischuren, die verspreid liggen in de ressorten. Ieder ressort heeft een kantoor voor de ressortleider en zijn assistenten.

Tabel 9. Bezoek aan padischuur en/of ressortskantoor, naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
padischuur	35	27	24	29	33	30	31	27
ressortkantoor	7	20	12	15	18	30	12	20
beiden	3	6	15	19	41	10	17	8
geen van beiden	55	47	49	37	8	30	40	45
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Afgaande op de gegevens in de totaal-kolommen zijn er geen grote verschillen tussen de twee landbouwgebieden. Ook naar bedrijfsgrootte is er weinig verschil, met uitzondering van de categorie "bezoek aan LVV-kantoor". De percentages voor Midden-Suriname liggen namelijk veel hoger dan die voor West- (20-15-30 tegen 7-12-18). Voor beide gebieden geldt dat de grote landbouwers de meeste bezoeken aflegden. Opvallend is het hoge percentage van 41 van de grote landbouwers in Nickerie die van beide instellingen gebruik maakten.

Voor wat betreft de verdeling van de bezoeken aan de LVV-instellingen stond vooral de padischuur in de belangstelling. Tijdens de verzorgingsfase van het gewas komen de landbouwers er kunstmest en bestrijdingsmiddelen kopen. Deze worden door de landbouwbelangengroepen verkocht, die de padischuur daarvoor kunnen gebruiken. Bij het verstrekken van de bestrijdingsmiddelen worden meestal door het aanwezige LVV-personeel adviezen gegeven over de wijze waarop zij toegepast dienen te worden. Hiervan werd overigens bijzonder weinig gebruik gemaakt; in beide landbouwgebieden bracht slechts 13% van alle landbouwers een bezoek om inlichtingen te krijgen. De bezoeken aan de ressortskantoren stonden meestal in verband met ondervonden moeilijkheden bij de lozing van het overtollige water tijdens de regentijd. Deze moeilijkheden deden zich vooral voor in Midden-Suriname, wat tevens het tamelijk hoge percentage (20) van de bezoeken aan het ressoortskantoor verklaart. Een tweede categorie bezoeken betreft klachten over de onvoldoende kiemkracht van de verstrekte zaaipadi. Een derde categorie wordt gevormd door de aanvraag van nieuwe landbouwpercelen.

Gelet op de etnische herkomst van de landbouwers, had 60% van de Hindostanen (van beide landbouwgebieden) een van de instellingen van de voorlichtingsdienst bezocht, tegen 35% van de Javanen. Hieruit volgt dat de Hindostanen een grotere mate van contact met de voorlichters hebben dan de Javanen.

4.2.2. Bezoek op het bedrijf

Het bedrijfsbezoek geldt als een van de voornaamste wijzen waarop voorlichting gegeven kan worden. Door het persoonlijk contact tussen boer en voorlichter raakt men met elkaar bekend. De voorlichter stelt zich op de hoogte van de toestand van het bedrijf en kan naar bepaalde gegevens vragen. Verder kan hij de landbouwer specifieke inlichtingen verschaffen die van nut zijn voor zijn bedrijf. De boer kan van zijn kant ook bepaalde inlichtingen vragen. Het effect dat met dergelijke bezoeken beoogd wordt, hangt grotendeels af van het doel dat de voorlichter zich stelt. Indien het verzamelen van bedrijfsgegevens voorop staat, zal minder aandacht aan de voorlichting gegeven kunnen worden.

Tijdens het interview werd eerst gevraagd naar het aantal malen dat men in het voorafgaand jaar door een voorlichter bezocht was (tabel 10).

Ongeveer de helft van alle landbouwers had in het afgelopen jaar bezoek van een voorlichter ontvangen. De landbouwers hadden in die gevallen iemand van LVV op het bedrijf gezien of gesproken. Het aantal bezoeken lag waarschijnlijk in feite wat hoger, omdat de landbouwers door werkzaamheden elders, soms niet op hun bedrijf aanwezig waren.

Tabel 10. Bezoek op het bedrijf naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
geen bezoek	65	48	61	33	30	40	54	47
sporadisch bezoek	23	42	36	48	63	50	38	43
regelmatig bezoek	12	10	3	19	7	10	8	10
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Als in zulke gevallen de vrouw wel thuis was en er over het bedrijf gesproken was, dan waren de mannen altijd hiervan op de hoogte. Dit werd dan ook als bedrijfsbezoek gerekend.

In Nickerie valt te constateren dat van de grote bedrijven een hoog percentage (70) door de voorlichters werd bezocht (alle bezoeken te zamen genomen), tegenover een tamelijk gering percentage (35) van de kleine bedrijven. In Midden-Suriname treedt een dergelijk groot verschil naar bedrijfsgrootteklasse niet op. De frequentie van de bezoeken was tamelijk laag: ongeveer 40% van alle landbouwers had sporadisch bezoek ontvangen (1 tot 2x per jaar), en slechts 10% had regelmatig bezoek ontvangen (3 tot 5x per jaar).

Men moet aan het voorafgaande overigens niet de conclusie verbinden dat deze bezoeken worden gebracht voor specifieke voorlichtingsdoeleinden. Bij de vraag naar de aard van het ontvangen bezoek, verklaarde ruim de helft van de landbouwers dat dit in verband stond met een opname van gegevens over het bedrijf. Meestal ging het om het uitzetten en oogsten van proefsnitten en het doen van areaalopnamen. Daarnaast kwamen de voorlichters ook wel naar de stand van de gewassen kijken of de schade van ondervonden plagen opnemen, zonder dat daarbij direct van voorlichting sprake hoefde te zijn.

Er lijkt een grote overeenkomst te bestaan tussen de afgelegde bezoeken aan LVV en de ontvangen bedrijfsbezoeken. Dit duidt echter niet op een noodzakelijk wederkerig verband tussen deze bezoeken: bijna de helft van de boeren die LVV bezochten, ontving geen tegenbezoek van een voorlichter op een bedrijf. Wel moet hierbij opgemerkt worden dat bij het bezoek aan LVV meestal niet uitdrukkelijk om een bedrijfsbezoek gevraagd was. Ook de aard van het gebrachte bezoek - het ging meestal om het kopen van zaaipadi en bestrijdingsmiddelen - werkte een tegenbezoek niet in de hand.

4.2.3. Deelname aan activiteiten van de voorlichtingsdienst

Bij een onderzoek naar het contact tussen landbouwers en voorlichters is het natuurlijk ook van belang na te gaan in welke mate wordt deelgenomen aan de verschillende activiteiten die door de voorlichtingsdienst worden georganiseerd. Eén van de bekende wijzen van voorlichting is de landbouwdemonstratie, waarbij aan een groep landbouwers uitleg wordt gegeven over een bepaalde methode of middel (tabel 11).

Tabel 11. Deelname aan landbouwdemonstraties naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
deelgenomen	5	1	-	-	15	-	6	1
niet deelgenomen (wel gehoord)	15	8	21	4	22	-	19	7
niet deelgenomen (niet gehoord)	80	91	79	96	63	100	75	92
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Deze tabel behoeft weinig commentaar; de cijfers spreken voor zichzelf. In West-Suriname was er een percentage van 6 van personen die deelgenomen hadden aan een demonstratie, voor Midden-Suriname bedroeg dit slechts een luttele 1%. In West-Suriname verklaarde 19% van de boeren dat ze wel gehoord hadden dat er een demonstratie gehouden zou worden. Dat zij echter niet gegaan waren, wijst op het geringe animo om aan dergelijke activiteiten deel te nemen. Op zichzelf zegt dit nog niet veel over de werkelijke belangstelling van de mensen; het is immers best mogelijk dat er door de voorlichtingsdienst onvoldoende bekendheid was gegeven aan die activiteiten, of dat een vorige ervaring niet aan de verwachtingen had voldaan.

Gerekend naar bedrijfsgrootte waren het de grote landbouwers die nog het meest aan de demonstraties hadden deelgenomen.

De landbouwvergadering

De deelname aan een landbouwvergadering lag nauwelijks gunstiger, met 12% en 2% voor respectievelijk West- en Midden-Suriname. Het hogere percentage voor West is toe te schrijven aan de daar gehouden waterschapsvergaderingen die voor de landbouwers van directe betekenis zijn in verband met de watervoorziening van hun percelen.

Landbouwtentoonstelling en excursie

In Nickerie werden ook vragen gesteld over het deelnemen aan landbouwexcursies en tentoonstellingen. In de twee andere districten waren deze vragen overbodig omdat in het jaar van onderzoek door de voorlichtingsdienst niet dergelijke activiteiten waren ondernomen. Het bleek, dat 8 van 100 Nickeriaanse boeren aan een excursie hadden deelgenomen, waarvan de grote boeren de meerderheid vormden. Van de zijde van LVV werd medegedeeld, dat deze groep speciaal was uitgenodigd. Daartegenover kwam het meer algemene karakter van de landbouwtentoonstelling tot uiting in een veel gelijkmatiger verdeling van de deelnemers over de verschillende grootteklassen.

4.2.4. Contact met grote rijstbedrijven

Uit de vorige paragraaf zou wellicht geconcludeerd kunnen worden, dat er van de zijde van de landbouwers weinig animo zou bestaan voor het inwinnen van adviezen over de moderne rijstverbouw. Er werd reeds op gewezen, dat de geringe deelname aan voorlichtingsactiviteiten in verband stond met het kleine aantal geboden activiteiten en de aard hiervan. Rest de vraag, of de landbouwers meer belangstelling voor andere informatiebronnen hadden. Kernpunt hierbij is, of zij misschien uit zichzelf inlichtingen bij andere instellingen of personen inwinnen. De drie grote rijstbedrijven in Nickerie bieden daartoe gelegenheid.

Uit de vraaggesprekken bleek, dat bijna een derde van alle landbouwers - voornamelijk de middelgrote en grote boeren - in de periode van onderzoek naar een van die bedrijven was geweest om te kijken naar de daar toegepaste methoden bij de machinale rijstverbouw. Vooral de Prins Bernhardpolder trok belangstelling, door de gunstige ligging t.o.v. de bevolkingspolders. Daar kan men in de planttijd ook zaaipadi kopen indien de voorraad van de padischuren niet toereikend is. Tijdens zo'n bezoek wordt er wel eens een praatje met een personeelslid gemaakt. Ook heeft men contact met de daar werkzame arbeiders, al kon niet bepaald worden hoeveel waarde men aan hun inlichtingen hechtte. Toepassing van vernieuwingen op de bedrijven van de arbeiders zelf was bijvoorbeeld beslist geen regel.

In dit verband wordt een veel grotere betekenis aan de mening van de middenstandsboeren van Wageningen toegekend. Deze personen hebben een groot prestige onder de landbouwers. In sociaal opzicht staan zij tamelijk dicht bij hen, doordat zij zelf uit de kleine landbouwersstand zijn voortgekomen. Daarbij komt nog, dat de contacten op bekend terrein plaatsvinden; de middenstandsboeren gaan nl. dikwijls naar Nieuw Nickerie om inkopen te doen, waarbij dan meestal de familieleden en bekenden in de polders worden opgezocht.

Uit de case-studies is gebleken dat de beïnvloeding van de landbouwers onderling een betrekkelijk kleine rol speelt bij het verspreiden van vernieuwingen. Dit hangt samen met het feit dat de landbouwers algemeen geneigd zijn hun kennis vóór zich te houden. Ook hecht men niet veel waarde aan de kennis die een andere boer zou hebben. Desgevraagd zei men dikwijls "wij weten allemaal bijna evenveel van de padiverbouw". Wel gaven zij toe dat op het ene bedrijf een bepaalde vernieuwing eerder wordt toegepast dan op een ander. Maar men verbond daar al vlug de conclusie aan "dat het wel aan de gunstige ligging van het perceel of aan de goede watervoorziening zal liggen". Het is tamelijk snel bekend als er ergens een nieuwigheid wordt toegepast. Enkele boeren gaan daar dan ook wel eens een kijkje nemen, maar van een doelbewust gesprek is meestal geen sprake. Als er met een ander over nieuwe landbouwmethoden gesproken wordt, gebeurt dit meestal tijdens een "toevallige" ontmoeting.

4.2.5. Landbouwnieuws over de radio

Een bij de landbouwvoorlichting gebruikelijke manier om bepaalde berichten onder de aandacht van de bevolking te brengen, is het inschakelen van massamedia, zoals de krant en de radio. In Suriname wordt momenteel het meest van de radio gebruik gemaakt. De uitgave van het "Landbouwnieuws" werd in 1965 door LVV gestaakt. De Afdeling Agrarische Publiciteitsdienst verzorgt regelmatig radioprogramma's die via verschillende radiostations worden uitgezonden. De belangstelling voor deze uitzendingen is af te lezen uit tabel 12.

Tabel 12. Beluisterde landbouwberichten over de radio naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
regelmatig	25	31	42	59	41	50	35	36
zelden of nooit	75	69	58	41	59	50	65	64
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

Een derde van alle landbouwers blijkt regelmatig naar de landbouwberichten te luisteren. Wat bedrijfsgrootte betreft zien we in Nickerie dat slechts 25% van de kleine landbouwers regelmatig naar het landbouwnieuws luisterde, tegen ruim 40% van de middelgrote en grote boeren. Ditzelfde verschijnsel zien we in Midden-Suriname, waar over het geheel genomen meer naar deze uitzendingen geluisterd werd. Bij de vraag waarom men niet naar de landbouwberichten luisterde, bleek dat een vrij groot aantal personen geen radio bezat of dat de radio defect was.

Bij het al of niet luisteren naar het landbouwnieuws hangt natuurlijk veel af van de inhoud van de programma's. Daar in Nickerie de watervoorziening een grote rol speelt, wordt daar vooral geluisterd naar de berichten over dit onderwerp. In Midden-Suriname wordt speciaal door groentetelers naar de marktprijzen geluisterd. Informatie over nieuwe landbouwmethoden en middelen wordt slechts bij wijze van uitzondering gegeven.

4.2.6. Bekendheid met de voorlichters

Bij de communicatie van vernieuwingen in de landbouw is van belang dat de landbouwers voldoende bekend zijn met het personeel van de voorlichtingsdienst. Daar het contact met de voorlichters een grote rol speelt bij de aanvaarding van nieuwe methoden, werd verondersteld dat de bekendheid met deze personen een zekere indicatie zou zijn voor de hoedanigheid van dit contact. Tijdens het interview werd gevraagd hoeveel mensen van LVV men bij naam kende (tabel 13).

Tabel 13. Bekendheid met voorlichters naar bedrijfsgrootte en landbouwgebied

	1 - 2 ha		4 - 6 ha		8 - 20 ha		totaal	
	West	Midden	West	Midden	West	Midden	West	Midden
	%	%	%	%	%	%	%	%
1 - 2 personen	42	39	45	26	37	40	42	38
3 en meer "	33	36	31	59	59	50	39	40
niemand	25	25	24	15	4	10	19	22
totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
(landbouwers)	(40)	(167)	(33)	(27)	(27)	(10)	(100)	(204)

De totaalkolommen geven een sterke overeenkomst te zien tussen de twee landbouwgebieden. Naar bedrijfsgrootte zijn er evenmin grote verschillen, met uitzondering van de middenklasse, waarvan in West-Suriname het hoogste percentage bij de "bekendheid met 1 - 2 personen" voorkomt (45), terwijl dit in Midden-Suriname bij 3 personen ligt (59).

De vraag naar de functie van de voorlichters die men bij naam kende, bleek interessante antwoorden op te leveren. Aangezien ook ook gevraagd werd naar de namen van de voorlichters, werd een indruk verkregen welke personen het best bekend waren. Het bleek dat men vooral bekend was met de hoofdvoorlieden, en dan vooral met diegenen, die tenminste 10 jaren in één rayon werkzaam waren geweest en soms de functie van rayonassistent vervulden. Onafhankelijk van hun rang, waren de beheerders van de padischuren ook

algemeen bekend. Wat de ressortleiders betreft waren er niet alleen grote verschillen tussen de twee landbouwgebieden, maar ook binnen de ressorten zelf. De plaats van het ressortskantoor is hierbij van grote invloed. Opvallend was de zeer geringe bekendheid met de sub-ressortleiders, die slechts door enkele landbouwers werden genoemd. De onduidelijke taakomschrijving en plaats van deze functionarissen binnen de dienst zullen daarbij een rol spelen.

4.2.7. Beeld van het werk van de voorlichtingsdienst

De vraag aan de landbouwers naar het soort werk waarmee volgens hen de mensen van LVV belast waren, was bedoeld om een indruk te krijgen van het beeld dat de landbouwers hebben van het werk van de voorlichtingsdienst in zijn geheel (tabel 14).

Tabel 14. Beeld van het werk van LVV, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
distributie/verstrekking	22	13
opnamen en proefsnitten	5	23
controle-werkzaamheden	15	20
voorlichting	11	13
weet het niet	47	31
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

Globaal gezien hebben de landbouwers in West- en Midden-Suriname ongeveer hetzelfde beeld van het werk van de landbouwvoorlichters. Wel geeft de categorie "areaalopnamen, proefsnitten e.d." een duidelijk verschil te zien. Dat het percentage in Midden-Suriname zoveel hoger is dan in West-Suriname (23 tegen 5) moet toegeschreven worden aan het groter aantal tellingen dat in Midden-Suriname uitgevoerd wordt. In Nickerie gaat het meestal om areaalopnamen en proefsnitten van de padi, terwijl in Midden-Suriname de tellingen van droge gewassen en vee erbij komen, die 1x per kwartaal uitgevoerd dienen te worden.

Een categorie die het interessantst is uit het oogpunt van deze studie is die van "voorlichting geven". De lage percentages van resp. 11 en 13 duiden op een zeer geringe bekendheid met deze eigenlijke taak van de voorlichtingsdienst. Daartegenover is men meer op de hoogte van de werkzaamheden "areaalopnamen en proefsnitten", "verstrekking van zaaipadi, plantmateriaal en middelen", en "controle-bezoeken". Het aantal landbouwers dat geen beschrijving van de specifieke werkzaamheden kon geven is groot. Deze categorie "weet het niet",

gecombineerd met degenen die geen duidelijke werkomschrijving konden geven, komt op resp. 47 en 31%. Zoals te verwachten, wordt het gros van deze categorie gevormd door personen die weinig of geen contact hebben gehad met de voorlichters. Er moet dus worden geconcludeerd, dat het beeld van de boeren over voorlichters in sterke mate beinvloed is door de vele werkzaamheden die eigenlijk buiten de zuivere voorlichtinggevende taak vallen.

Om na te gaan in hoeverre de landbouwers misschien toch bepaalde informatie hadden gekregen, werd gevraagd of men in de afgelopen jaren van LVV nog iets nieuws geleerd had over de rijstverbouw. Deze vraag werd in Nickerie door 42% van de landbouwers positief beantwoord. Het betrof dan meestal algemene inlichtingen over nieuwe rijstrassen tijdens de distributie in de padischuren. Ongeveer een derde van de landbouwers verklaarde inlichtingen te hebben gekregen over het gebruik van bestrijdingsmiddelen en kunstmest. Tegenover dit positieve resultaat van West-Suriname staat dat slechts 8% van de boeren in Midden-Suriname verklaarde iets nieuws geleerd te hebben over de padiverbouw. Dit povere resultaat wordt enigszins gecompenseerd door de informatie die 8% van de landbouwers had gekregen over de verbouw van andere gewassen - meestal over citrus en groente - en het verbeteren van het grasland ten behoeve van de veeteelt (9%).

4.3. WENSEN OVER DE VOORLICHTING

Bij het geven van landbouwvoorlichting is het van belang te weten in hoeverre daarvoor wensen of verlangens bestaan bij de landbouwers zelf. Nog te veel wordt bij het opstellen van een voorlichtingsprogramma bij voorbaat aangenomen dat de landbouwbevolking bepaalde zaken nodig heeft, zonder dat deze zelf naar hun mening gevraagd wordt. Om na te gaan of er een bepaalde discrepantie was tussen de tot nog toe gegeven voorlichting en de behoefte van de landbouwers, werd hen gevraagd of zij nog wensen hadden op het gebied van de voorlichting.

4.3.1. Gewenste onderwerpen van voorlichting

In de eerste plaats werd gevraagd of men nog bepaalde wensen had over bepaalde onderwerpen van voorlichting (tabel 15, blz. 33).

Opvallend is de grote verscheidenheid in de gegeven antwoorden. De landbouwers in beide landbouwgebieden zijn gelijkgestemd over hun wensen met betrekking tot "meer voorlichting over de moderne rijstverbouw" (21%). Onder deze categorie vallen vragen naar praktische voorlichtingsadviezen over de verbouw van edelrassen, de inzaaimethode en de bemesting. Ook is er vraag naar advies over de juiste toepassing van bestrijdingsmiddelen tegen insectenplagen en onkruiden. In Midden-Suriname wensen de landbouwers tevens voorlichting over de verbouw van droge gewassen en de veeteelt.

Tabel 15. Wensen over onderwerpen van voorlichting, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
meer voorlichting over moderne rijstbouw	21	21
" " " droge gewassen	2	7
" " " veeteelt	-	8
meer voorlichtingsactiviteiten	12	10
betere watervoorziening	9	14
" dienstverlening	14	11
overigen	1	5
geen wensen/weet het niet	41	24
totaal	100	100
(antwoorden)	(111)	(252)

De gelijkgestemdheid in beide gebieden komt opnieuw treffend tot uiting in de wens naar "meer voorlichtingsactiviteiten" (12 - 10%). Hieronder vallen vragen naar meer bedrijfsbezoeken, demonstraties, vergaderingen, oprichting van coöperaties en landbouwcursussen.

De vraag naar een betere watervoorziening is in Midden-Suriname groter dan in West-: men heeft speciaal behoefte aan verbeteringen aan de loosleidingen, het aanleggen van irrigatieleidingen en een pompgemaal en een betere controle op de gehele waterhuishouding. Onder een betere dienstverlening verstaat men de uitgifte van landbouwpercelen, de distributie van zaaizaad, kunstmest, plantmateriaal en zaden, verhuren van landbouwmachines, het egaliseren van rijstvelden en het verstrekken van landbouwkredieten.

Rest een tamelijk grote groep van mensen die geen wensen naar voren bracht. Al lijkt dit op het eerste gezicht een weinig interessante categorie, toch zijn er verschillende redenen voor een dergelijk antwoord. Er werden namelijk opmerkingen gemaakt zoals "we weten niet wat LVV doet". Door hun onbekendheid met de voorlichtingsdienst kunnen deze mensen blijkbaar moeilijk hun wensen formuleren. Anderen hadden geen speciale wensen omdat zij vonden dat het werk van LVV goed genoeg gedaan werd.

4.3.2. Wensen over de wijze van voorlichting

In de tweede plaats werd gevraagd of men voorkeur had voor de wijze waarop de voorlichting gegeven zou kunnen worden, en aan welke van de drie mogelijkheden men de voorkeur gaf (tabel 16).

Tabel 16. Wensen over de wijze van voorlichting, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
bedrijfsbezoek	49	75
demonstratie	11	10
vergadering	14	7
geen voorkeur/weet het niet	26	8
totaal	100	100
(antwoorden)	(111)	(215)

In het algemeen blijkt er een sterke voorkeur voor het bedrijfsbezoek te zijn. Bij een dergelijk bezoek praat men over concrete zaken van het eigen bedrijf of bedrijfsonderdeel. De landbouwdemonstratie is daarentegen niet direct op het bedrijf van iedere deelnemer afzonderlijk gericht en vraagt om abstractievermogen. In het algemeen kan men zich echter nog moeilijk losmaken van het eigen bedrijf met zijn speciale omstandigheden. Ook is men tot nog toe maar weinig in aanraking gekomen met deze wijze van voorlichting. Verder sluit deze wijze van voorlichting in groepsverband niet zo goed aan bij de sterk individualistische inslag van de Surinaamse landbouwers. Bij de bespreking van het lidmaatschap van landbouwbelangengroepen en coöperaties kwam dit reeds ter sprake.

Interessant zijn de zg. meervoudige antwoorden die door een aantal boeren werden gegeven. Deze boeren bleken namelijk een voorkeur te hebben voor een combinatie van voorlichtingsactiviteiten. Dit verdient bijzondere aandacht, daar een dergelijke combinatie voorlichting-technisch bezien de beste kansen biedt op het behalen van resultaten. Het waren voornamelijk de grote landbouwers die deze wens naar voren brachten. Zij zijn door hun veelvuldiger contact met de voorlichting ook meer op de hoogte van de verschillende mogelijkheden. Het grootste deel van degenen, die niet wisten wat te kiezen, bestond uit kleine landbouwers.

4.3.3. Het pamflet

Bij het geven van voorlichting wordt dikwijls gebruik gemaakt van hulpmiddelen, waarvan pamfletten en brochures de belangrijkste plaats innemen. Door middel van een eenvoudige tekst met tekeningen wordt bijvoorbeeld uitleg gegeven over de juiste toepassing van een insecticide. Het pamflet blijkt in de meeste gevallen een tamelijk effectief middel te zijn, mits van te voren reeds de aandacht is gevestigd op het onderwerp, bijvoorbeeld via een radio-uitzending of landbouwdemonstratie.

Tabel 17 geeft een overzicht van (1) of men in de afgelopen jaren een pamflet had ontvangen en (2) zo niet, of men er belangstelling voor had.

Tabel 17. Ontvangst van en belangstelling voor voorlichtingspamfletten, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
pamflet ontvangen	18	7
niet ontvangen, wel belangstelling	73	82
niet ontvangen, geen belangstelling	9	11
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

Nickerie geeft een percentage van 18 te zien van landbouwers, die in de loop der jaren een pamflet hadden ontvangen, tegen 7 in Midden-Suriname. Daar dit onderzoek niet wilde ingaan op de effectiviteit van de verschillende middelen, werd niet gevraagd in hoeverre men iets aan die geschriften had gehad. Wel bleken degenen die nog geen pamflet hadden ontvangen er grote belangstelling voor te hebben. Er werden door sommigen van hen opmerkingen gemaakt in de zin van "ook al moeten we ervoor betalen". Verder werd door de meesten de Nederlandse taal niet als een belemmering gezien. Als men het zelf niet kon "verstaan", dan zou men het wel aan een van de kinderen vragen.

4.3.4. De taal

Is de kwestie van een juist taalgebruik en woordkeuze reeds voor iedere voorlichter van grote betekenis, dit geldt temeer in een land als Suriname met zijn vele bevolkingsgroepen, elk met zijn eigen taal en culturele achtergrond. Aan die kwestie alleen al zou een geheel onderzoek gewijd kunnen worden. In deze studie werd volstaan met de vraag, of de boeren het niet noodzakelijk vonden dat de voorlichters hun eigen taal konden spreken, te weten het Hindi of het Javaans. Verondersteld werd dat het antwoord op deze vraag tevens een goede aanwijzing voor de voorkeur voor personen van de eigen etnische groepering zou geven (tabel 18).

Tabel 18. Wensen over de talenkennis van de voorlichter, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
moet Hindi of Javaans spreken	90	97
hoeft geen Hindi of Javaans te spreken	10	3
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

In beide landbouwgebieden was er een uitgesproken voorkeur voor personen, die de eigen taal kunnen spreken. Wel ligt het percentage in West-Suriname iets lager dan in Midden-Suriname. Dit komt doordat een aantal grote landbouwers de grootste betekenis aan de landbouwkundige informatie toekennen en de taal op de tweede plaats stellen.

Overigens stemmen de wensen van het gros van de landbouwers, althans wat de Hindostanen betreft, reeds overeen met de feitelijke toestand. Het voorlichtingspersoneel bestaat namelijk hoofdzakelijk uit Hindostanen. Dit impliceert dat de Javaanse landbouwers in het algemeen zijn aangewezen op voorlichters die hun eigen taal niet spreken. De gesprekken worden dan in het Surinaams gevoerd, dat als algemene spreektaal wordt gebruikt tussen de bevolkingsgroepen onderling. Een uitzondering hierop wordt gevormd door de oudere Javanen, die een tamelijk groot deel uitmaken van de totale groep van Javaanse landbouwers.

Dat naast het taalgebruik ook andere factoren een rol spelen bij de communicatie tussen voorlichter en landbouwer, hebben we reeds geconstateerd bij de bespreking van het bezoek aan de voorlichtingsdienst (par. 4.2.1). Mede door het gemis aan mensen die zijn eigen taal spreken en zijn opvattingen en gewoonten kennen, zal de landbouwer van Javaanse origine minder gemakkelijk contact zoeken met de voorlichtingsdienst. Dit neemt niet weg, dat zij een bedrijfsbezoek, van welke voorlichter dan ook, zeer waarderen.

4.3.5. Wensen over de achtergrond van de voorlichter

In de vorige paragraaf concludeerden we dat de wensen over de taal mogelijk samenhangen met een voorkeur voor de etnische herkomst van de voorlichter. Daar werd verondersteld, dat ook andere motieven een rol zouden spelen bij het leggen en onderhouden van contact met voorlichters, werden nog enige vragen gesteld over de gewenste achtergrond van de voorlichter. Deze vragen werden in voorkeursmogelijkheden gesteld. Zo werd eerst gevraagd met welke voorlichter men liever te maken had, iemand die heel goed sprak, maar niet zo goed iets kon voordoen, of iemand die niet zo goed sprak, maar heel goed kon voordoen (tabel 19).

Tabel 19. Voorkeur voor de uitdrukkingswijze van de voorlichter, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
iemand die goed kan praten, maar niet zo goed kan voordoen	5	12
iemand die goed kan voordoen, maar niet zo goed kan praten	95	88
geen voorkeur	-	-
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

Uit de gepercenteerde antwoorden blijkt een duidelijke voorkeur voor de voorlichter die goed kan demonstreren. Of hij goed kan praten, vindt men minder belangrijk. Bijna alle landbouwers (95%) in West-Suriname waren het hier over eens; in Midden-Suriname gaf 12% van de landbouwers de voorkeur aan een voorlichter die goed kan praten.

Bij de volgende vraag moest een keuze gemaakt worden tussen een voorlichter die uit het district of uit de stad afkomstig was. Verondersteld werd dat men voorkeur zou hebben voor de man uit het district, die beter bekend zou zijn met de plaatselijke omstandigheden (tabel 20).

Tabel 20. Voorkeur voor de achtergrond van de voorlichter, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
iemand uit het district	68	87
iemand uit de stad	22	13
geen voorkeur	10	-
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

De veronderstelling werd in zijn algemeenheid bevestigd, al koos in West-Suriname bijna een kwart van de landbouwers de man uit de stad. Dit hangt waarschijnlijk samen met het feit, dat men elkaar in een tamelijk klein district als Nickerie heel goed kent. In dat geval hebben sommige mensen liever te maken met iemand, die niet te nauwe relaties heeft met andere landbouwers uit de buurt. Dat hij niet zo goed op de hoogte is van de streek, neemt men dan op de koop toe. De mensen in Nickerie die de achtergrond van de voorlichter minder belangrijk vonden, maakten wel dikwijls opmerkingen in de trant van "als hij maar veel van de landbouw afweet", of "als hij maar goed werkt".

Tenslotte werd gevraagd of men voorkeur had voor iemand die aan de politiek deed of iemand die neutraal stond in zijn werk (tabel 21).

Tabel 21. Voorkeur voor een neutrale of politieke instelling van de voorlichter, naar landbouwgebied

	West	Midden
	%	%
neutrale persoon	81	88
politieke persoon	15	12
geen voorkeur	4	-
totaal	100	100
(landbouwers)	(100)	(204)

De percentages van de gegeven antwoorden lagen hier voor beide landbouwgebieden ongeveer gelijk: ruim 80% sprak zich uit voor een neutrale persoon. Dit is een opmerkelijk hoog percentage, als men in rekening neemt dat de politiek in Suriname zo'n grote rol speelt. Desondanks hebben de meeste landbouwers blijkbaar liever dat de voorlichting gescheiden blijft van de politiek. Men heeft in feite ook meer baat bij een onpartijdige voorlichter dan de kans te lopen niet geholpen te worden door "iemand van de tegenpartij".

4.4. DE VOORLICHTERS

In het proces van de landbouwvoorlichting zijn twee hoofdpolen te onderscheiden: de landbouwers die de vernieuwingen op hun bedrijven toepassen en de voorlichters die de inlichtingen verstrekken. In het voorafgaande werd beschreven onder welke omstandigheden de landbouwers de verschillende nieuwe methoden toepassen en in welke mate zij gebruik maken van de activiteiten van de voorlichtingsdienst. Er werd geconstateerd dat de infrastructurele voorzieningen en de grootte van het bedrijf van invloed zijn op het toepassen van vernieuwingen. Men mag veronderstellen dat bij de landbouwvoorlichting vernieuwingen van meer organisatorische aard van betekenis zijn bij het ondernemen van de verschillende activiteiten.

Deze en andere organisatorische kwesties zullen dan ook in de volgende paragrafen aan de orde komen. De gegevens werden verkregen uit uitvoerige interviews met 50 voorlichters, die in het jaar 1968 werkzaam waren in de districten Nickerie, Suriname en Commewijne (zie paragraaf 3.3.2). Tenzij anders vermeld, hebben de gegevens betrekking op de voorlichters in de rang van (hoofd)voorman en rayonassistent.

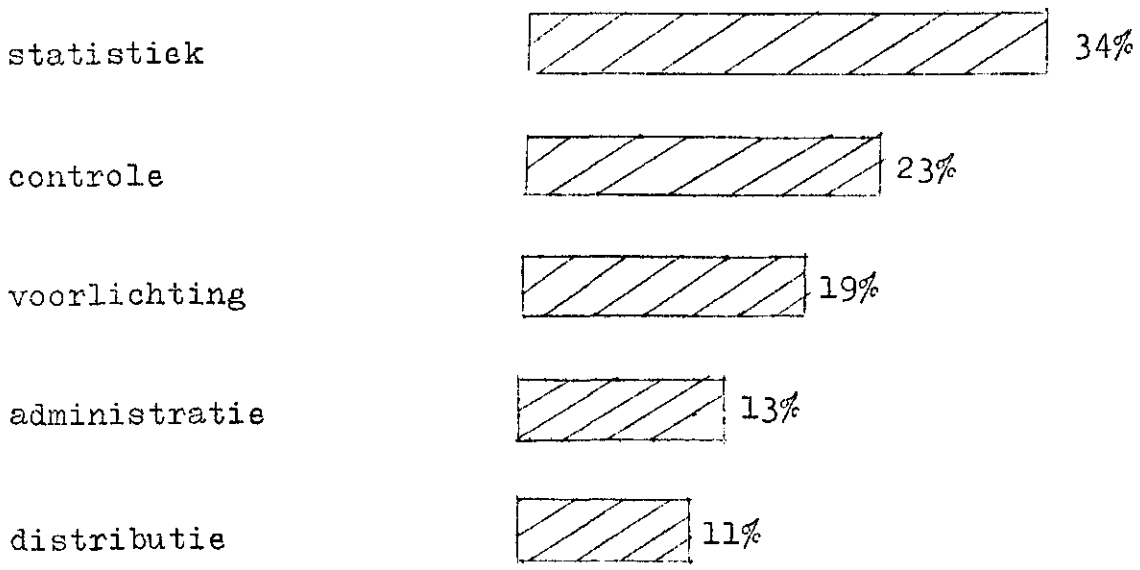
4.4.1. Werkverdeling

Het uitvoeren van de werkzaamheden op voorlichtingstechnisch gebied hangt voor een groot deel af van de tijd die men aan de verschillende activiteiten besteedt. Het is algemeen bekend dat de voorlichting een langdurig proces is, waarbij slechts op tamelijk lange termijn resultaten behaald kunnen worden. Het is dus van belang dat de voorlichter het grootste deel van zijn tijd besteedt aan het geven van voorlichting, en niet teveel met andere taken belast wordt.

In navolging van WILKENING (1957) werd aan de voorlichters gevraagd een schatting te maken van de tijd die men in het afgelopen jaar aan de verschillende werkzaamheden besteed had. Deze werden aangeduid als (1) het verzamelen van gegevens voor landbouwstatistiek, (2) het uitvoeren van controlerende werkzaamheden (3) het geven van voorlichting, (4) het bijhouden van administratie en (5) het verstrekken van landbouwbenodigdheden. Deze vraag werd in schriftelijke vorm voorgelegd.

Uit de verkregen antwoorden werd een gemiddelde berekend, dat in figuur 1 in de vorm van een staafdiagram is weergegeven.

Figuur 1.

De grootste verschillen treden op in de tijd besteed aan de statistiek: in Nickerie was dit slechts 18%, in Suriname en Commewijne resp. 38 en 40%. Deze verschillen zijn te wijten aan het groter aantal tellingen dat in de laatste 2 districten wordt gehouden, in verband met een grotere variatie in gewassen. Ook de geografische situatie is van invloed: in Nickerie zijn de bedrijven gemakkelijker te bereiken en overzichtelijker gegroepeerd dan in Midden-Suriname. In Nickerie besteedt men naar verhouding meer tijd aan het geven van voorlichting en het distribueren van zaaipadi.

Uit deze verschillen in verdeling van werkzaamheden is duidelijk af te leiden, dat er een direct verband bestaat tussen het verrichten van hoofd- en neventaken. Vooral de twee districten van Midden-Suriname demonstreren het effect van de doelverschuiving in organisatorisch opzicht. Datgene wat oorspronkelijk als hoofdtaak bestemd was - het geven van informatie - is neventaak geworden, terwijl de oorspronkelijke neventaak - het verzamelen van gegevens - naar de eerste plaats is verschoven.

4.4.2. Het organiseren van voorlichtingsactiviteiten

Ten behoeve van de landbouwvoorlichter zijn methoden en middelen ontwikkeld, die er op zijn gericht het proces van de voorlichting te versnellen en te vergemakkelijken. Deze methoden kunnen ieder afzonderlijk of in combinatie met elkaar gebruikt worden. Het gebruik van deze methoden bepaalt tot op zekere hoogte het resultaat dat men van de voorlichting verwacht.

Een van de gebruikelijke werkwijzen bij de voorlichting is de landbouwdemonstratie, waarbij aan een groep boeren de toepassing van een bepaald middel wordt voorgedaan. De vraag in hoeverre de voorlichters zelf in 1968, een landbouwdemonstratie hadden gegeven, werd als volgt beantwoord.

Tabel 22. Aantal demonstraties, naar district (n = 39)

aantal	Nickerie	Suriname	Commewijne	totaal
0	5	16	5	26
1 - 2	2	5	4	11
3 en meer	-	2	-	2

Het aantal keren dat men een landbouwdemonstratie had gegeven was op zichzelf laag (1 - 2 maal in 1968). Verder bleek, dat bijna 70% van de voorlichters in het geheel geen demonstraties gegeven had. De tot uitvoering gekomen demonstraties hadden hoofdzakelijk betrekking op de bestrijding van insecten in gewassen en op vee. Daarnaast werd sporadisch een demonstratie gegeven over de bemesting van groente, citrus en grasland. Ook aan de verzorging van het gewas, speciaal het snoeien van citrus, werd in enkele gevallen aandacht besteed.

Het aantal deelnemers aan de demonstraties lag betrekkelijk laag: in de meeste gevallen werd voor groepjes van 2 - 5 deelnemers gedemonstreerd. Groepen van meer dan 10 deelnemers behoorden tot de uitzonderingen.

Er bleken tamelijk veel voorlichters te zijn die onder een landbouwdemonstratie iets anders verstonden dan de betekenis die er in het algemeen aan wordt gegeven. Zij rekenden nl. de demonstratie ten overstaan van één boer ook tot een landbouwdemonstratie. Hieruit blijkt dat men nog weinig op de hoogte is met de verschillende specifieke methoden van voorlichting. Bij navraag bleek, dat bij de opleiding van het voorlichtingspersoneel tot nog toe betrekkelijk weinig aandacht is besteed aan deze zaken.

Het beleggen van landbouwvergaderingen vertoont ongeveer hetzelfde beeld. Ook bij de organisatie hiervan was minder dan de helft van de voorlichters betrokken geweest. Het meest werd dan gesproken over het oprichten van coöperaties of landbouwbelangengroepen. Het aantal gehouden excursies en tentoonstellingen was over het gehele land minimaal.

4.4.3. De gebruikte hulpmiddelen

Bij het geven van voorlichting worden gewoonlijk enige hulpmiddelen gebruikt, ter ondersteuning van de verschillende werkwijzen. Deze hulpmiddelen zijn van landbouwtechnische en voorlichtingstechnische aard. De voorlichter moet ten alle tijde over deze hulpmiddelen kunnen beschikken en zelf ook goed op de hoogte zijn van het gebruik ervan. Samen met de voorlichtingsmethoden geven zij een groter effect van de landbouwvoorlichting.

In de eerste plaats werd gevraagd of er in het betrokken rayon een rugspuit met handbediening aanwezig was, en zo ja, in welke staat die verkeerde.

Tabel 23. Aantal voorlichters en beschikbare spuiten naar district (n = 40)

	Nickerie	Suriname	Commewijne	totaal
spuit beschikbaar	2	12	1	15
spuit defect	1	2	5	8
geen spuit aanwezig	5	9	3	17

Het bleek dat 23 van 40 voorlichters over een rugspuit beschikten. Van de 23 voorlichters verklaarden echter 8 personen dat de spuit op dat moment onbruikbaar was door een defect. In de meeste gevallen was de spuit voor reparatie verzonden naar de afdeling Mechanisatie van LVV. Men zei ongeveer drie tot vijf maanden te moeten wachten voordat de spuit terug werd ontvangen. Hierdoor beschikten in feite slechts 15 van de 40 voorlichters over een bruikbare spuit. Zeventien van de 40 voorlichters verklaarden in het geheel niet over een dergelijk apparaat te beschikken. Wel konden sommigen van het ressortskantoor een spuit betrekken, maar deze bleek dan dikwijls reeds uitgeleend aan anderen.

De rug(nevel)spuit met motoraandrijving is een moderner apparaat dan de rugspuit; het heeft een groter bereik en het is gemakkelijk te bedienen. Dit soort spuit was echter in nog mindere mate beschikbaar: bij slechts 9 van de 40 voorlichters. In 6 gevallen bleek de spuit defect te zijn.

Voor het tamelijk hoge percentage defecte spuiten moet de verklaring gezocht worden in het onoordeelkundig gebruik van de apparaten. Dit is toe te schrijven aan het feit, dat de apparaten meestal door de landbouwers zelf gebruikt werden. De voorlichters zeiden dat de spuiten meestal uitgeleend werden; slechts enkele noemden het verhuur ervan. Velen klaagden over de staat waarin de spuiten verkeerden bij terugbezorging. Deze wijze van gebruik der apparaten is op zichzelf een nieuwe aanwijzing voor het karakter dat de voorlichting heeft aangenomen. In plaats van te worden gebruikt voor voorlichtingsdoeleinden wordt de apparatuur bij wijze van dienstverlening ingezet.

Als men de ervaring in andere landen in aanmerking neemt, dan is het gebruik van voorlichtingstechnische hulpmiddelen bijna een specialisatie op zichzelf geworden. In Angelsaksische landen spreekt men van "audio-visual aids", die op grote schaal worden ingeschakeld om de introductie van landbouwvoorzieningen te bevorderen. De meest gebruikkelijke hulpmiddelen zijn het pamflet of de brochure, het aanplakbiljet (poster), de film, foto's en dia's en het z.g. flannelbord. Ieder van deze hulpmiddelen heeft zijn eigen gebruik en toepassingen. KEMP (1963) geeft praktische aanwijzingen voor het vervaardigen van deze middelen.

Het gebruik van de massamedia, zoals pers, radio en televisie, vormt een geheel aparte categorie, waarop hier verder niet zal worden ingegaan.

Naar het gebruik en het effect van de audio-visuele hulpmiddelen is elders reeds onderzoek gedaan. Ons onderzoek beperkte zich tot de vraag in welke mate de voorlichters zelf gebruik maakten van deze hulpmiddelen (tabel 24).

Tabel 24. Het gebruik van hulpmiddelen door voorlichters in drie districten (n = 39)

	regelmatig	sporadisch	geen
pamfletten	1	14	24
aanplakbiljetten	-	4	35
films	-	3	36
foto's en dia's	-	1	38
flannelbord	-	-	39

Van de verschillende hulpmiddelen is het pamflet het enige waarvan gebruik werd gemaakt, al gaat het vooral om "sporadisch" gebruik. Van de andere middelen werd bijna geen gebruik gemaakt. Bij dit resultaat is weinig commentaar nodig. Wel kan geconcludeerd worden dat er blijkbaar stagnatie is opgetreden in de verstrekking van deze hulpmiddelen aan het voorlichtingspersoneel. Ook is men weinig op de hoogte met de toepassing ervan. Dit bleek bijvoorbeeld uit de antwoorden over het flannelbord, waarvan velen nog nooit hadden gehoord. Dit is des te opvallender daar een dergelijk bord tot de standaarduitrusting van ieder ressortkantoor behoort.

4.4.4. Opleiding en doorstroming van informatie

In de probleemstelling van dit onderzoek werd reeds vermeld, dat de landbouwvoorlichting erop gericht is landbouwkundige kennis aan de boeren over te dragen. Hieruit volgt, dat de voorlichters over de nodige kennis en informatie moet beschikken. Deze kennis kan voornamelijk op drie manieren verkregen worden:

(i) door de speciale opleiding die men krijgt aan het begin van de loopbaan bij de voorlichtingsdienst (pre-service training);
(ii) door middel van cursussen gedurende het werk (in-service training);
(iii) door het regelmatig bijhouden van de vakliteratuur en het deelnemen aan lezingen e.d.

Tijdens het onderzoek kon slechts weinig informatie over de speciale opleiding en cursussen verkregen worden, daar deze ten tijde van het onderzoek niet bestonden. In vroeger jaren waren er wel algemene landbouwcursussen en assistentencursussen gehouden, die echter werden stopgezet. Wel werd door de onderafdeling Landbouwonderwijs medewerking verleend aan een schriftelijke cursus vanuit Nederland, waarvoor echter van de zijde van de deelnemers weinig blijvende belangstelling werd ondervonden.

Bij de vraag naar het lezen van vakliteratuur moest een keuze gemaakt worden uit een aantal publicaties, waarvan verondersteld mocht worden dat deze door de dienst aan de voorlichters verstrekt waren. Er werden drie publicaties geselecteerd, op basis van een praktische en duidelijke uiteenzetting over een landbouwkundig onderwerp. De selectie bestond uit een verhandeling van UBELS (1961) over de moderne rijstverbouw in Nickerie, een artikel van HASSELBACH (1966) over edele rijstrassen in de bevolkingslandbouw en een overzicht van de belangrijkste ziekten en plagen van landbouwgewassen (ANON, 1966). Aan deze publicaties van het Landbouwproefstation werd de "Handleiding voor de landbouwvoorlichter in Suriname" toegevoegd. De vraag of men bekend was met deze geschriften werd als volgt beantwoord:

Tabel 25. Bekendheid met landbouwkundige publicaties (n = 50)

	gelezen	gezien	onbekend
Ubels	8	4	38
Hasselbach	7	4	39
Overzicht	17	7	26
Handleiding	17	9	24

Uit het oogpunt van de voorlichting is de categorie voorlichters die de publicaties gelezen hebben uiteraard het belangwekkendst. Degenen die een publicatie hadden gezien, waren weliswaar op de hoogte van het bestaan ervan maar hadden hem niet gelezen. De eerstgenoemde categorie

bestond voornamelijk uit de ressortleiders, sub-ressortleiders en een klein aantal rayonassistenten. De categorie "onbekend" werd hoofdzakelijk door de (hoofd)voorlieden gevormd, maar ook door een tamelijk groot aantal rayonassistenten. De algemene conclusie is, dat er een minimale doorstroming van informatie naar de voorlichter in de districten plaatsvindt. Ook wordt er blijkbaar heel weinig door de voorlichters zelf gelezen. Dit laatste werd bevestigd door de beantwoording van de vraag of men de afleveringen van de Surinaamse Landbouw en de Mededelingen van het Landbouwproefstation geregeld las. Dit bleek slechts bij 10% van de voorlichters het geval te zijn. Van de mogelijkheid om deze publicaties op het ressortskantoor te lezen, werd bij wijze van uitzondering gebruik gemaakt. Men maakte in dit verband dikwijls de opmerking "dat die dingen meestal zo moeilijk geschreven zijn". Het zou inderdaad de voorkeur verdienen een eenvoudige samenvatting van relevante artikelen te maken, waardoor er meer kans zou zijn dat zij gelezen en begrepen zouden worden.

In het algemeen was het lezen van boeken niet erg populair. Slechts 3 van de 10 (sub)ressortleiders bleken dit regelmatig te doen. Een blik op de boekenkasten in de ressortskantoren leverde ook niet veel meer op dan een stoffige stapel boeken en rapporten die sterk verouderd waren.

Een andere bron van informatie wordt gevormd door het deelnemen aan een trainingsdag of het bijwonen van een lezing over een landbouwkundig onderwerp. Ook met betrekking hiertoe werd eerst gevraagd naar het aantal malen dat men in 1968 aan een dergelijke activiteit had deelgenomen.

Tabel 26. Deelname aan trainingsdag of lezing, naar district (n = 40)

	Nickerie	Suriname	Commewijne	totaal
geen	1	12	9	22
1x	3	-	-	3
2x	5	3	-	8
3-6x	-	3	-	3
7x en meer	-	4	-	4

Er zijn grote verschillen naar district. In Nickerie hadden bijna alle voorlichters in 1968 een lezing gehoord, in Suriname A en B was het de helft, terwijl in Commewijne geen van de voorlichters een lezing had gevolgd. Ook in de frequentie van deze activiteiten treden grote verschillen op. Zij ligt in Suriname het hoogst. Niet alleen naar district, maar ook naar ressort treden grote verschillen op. Dit is speciaal van toepassing op de twee ressorten in Suriname. Van degenen die een lezing of trainingsdag hadden bijgewoond, behoorden de meesten tot het ressort Suriname A.

De hoge totaal score van Nickerie hangt samen met de bezoeken die door de stafleden van de Dienst Landbouw en de onderzoekers van het Landbouwproefstation aldaar worden gebracht. Tijdens deze bezoeken worden dan op gezette tijden voordrachten gehouden voor het voorlichtingspersoneel. In Suriname A en B hielden de ressortleiders zelf een aantal lezingen; bovendien gaf de groentespecialist van het ressort A enige lessen over de groenteverbouw.

5. CONCLUSIES

De meeste vernieuwingen op het gebied van de rijstverbouw werden in het district Nickerie aangetroffen. Factoren die hierbij een rol hebben gespeeld, zijn te onderscheiden in (i) de infrastructuur van het landbouwgebied; (ii) de grootte van de bedrijven; (iii) de invloed van moderne rijstbedrijven en (iv) de invloed van de landbouwvoorlichting.

(i) De infrastructuur

Vergeleken met Midden-Suriname geeft het landbouwareaal van Nickerie betere mogelijkheden voor de moderne rijstverbouw. De jonge kustvlakte van Nickerie is bij uitstek geschikt om rijst te verbouwen en de daarvoor benodigde voorzieningen te treffen. De bodem bestaat nl. bijna geheel uit jonge, vruchtbare kleisoorten. Mede door het vlakke landschap en de aaneengesloten polders is het gebied zeer geschikt voor de aanleg van irrigatie- en afwateringsleidingen. De irrigatieleidingen worden gevoed door het Nanni-bekken, een waterreservoir ten zuiden van de bevolkingspolders. De hierdoor bewerkstelligde gunstige waterhuishouding is van bijzondere betekenis voor de ontwikkeling van de moderne rijstcultuur, hetgeen bevestigd wordt door de aanwezigheid van drie grote rijstbedrijven.

De andere twee districten vertonen een veel gevarieerder landschap door de vele ritsenbundels van zand- en schelpmateriaal. Van een irrigatiestelsel is daar geen sprake, terwijl het afwateringssysteem zeer veel te wensen overlaat. De landbouwers zijn hierdoor voor de rijstverbouw geheel afhankelijk van de regenval, met als grootste probleem onvoldoende lozingsmogelijkheden voor de afvoer van het overtollige water.

(ii) De bedrijfsfactor

Het onderzoek toonde een positieve correlatie aan tussen de bedrijfsgrootte en het aantal toegepaste vernieuwingen. Hoe groter het bedrijf, hoe meer nieuwe landbouwmethoden en -middelen worden toegepast. Dit geldt voor elk afzonderlijk landbouwgebied, al zijn de infrastructurele voorzieningen ook van invloed. Zo was in West-Suriname het totale pakket van toegepaste vernieuwingen veel groter dan in Midden-Suriname. Maar ook de omstandigheid, dat in het eerst genoemde

gebied een veel groter aantal middelgrote (4 - 6 ha) en grote (8 - 20 ha) bedrijven voorkomt, heeft een gunstige invloed op het toepassen van vernieuwingen.

Verder is het van betekenis dat de landbouwers in Nickerie zich bijna uitsluitend op de rijstverbouw toeleggen, zodat men bijna van een monocultuur kan spreken. Deze op zichzelf tamelijk eenzijdige landbouwbeoefening heeft hier de vorm van een specialisatie aangenomen. De goede markt voor rijst in binnen- en buitenland biedt ruime afzetmogelijkheden voor het produkt.

(iii) De invloed van grote rijstbedrijven

De belangstelling voor de rijstverbouw van de uit Azië afkomstige landbouwers werd nog versterkt door de oprichting van drie moderne rijstbedrijven in Nickerie. Gaven de proefnemingen van de firma Van Dijk in de Clarapolder in de veertiger jaren de eerste stoot tot de gebruikmaking van mechanische tractie in de Surinaamse rijstverbouw, nu zijn het Wageningen (Stichting Machinale Landbouw) en de Prins Bernhardpolder (Stichting Experimentele Landbouw) waar de meeste nieuwe ontwikkelingen plaatsvinden. Hierbij dient vooral de rijstveredeling genoemd te worden. De nieuwe variëteiten hebben in de loop van de jaren grote bekendheid gekregen in binnen- en buitenland.

Uit het onderzoek is gebleken, dat bijna een derde van alle landbouwers - en voornamelijk de middelgrote en grote boeren - naar een van die bedrijven was geweest om zich op de hoogte te stellen van de daar toegepaste methoden. Vooral de Bernhardpolder staat in de belangstelling, mede door de gunstige ligging t.o.v. de bevolkingspolders. Ook hecht men veel waarde aan de inlichtingen van de middenstandsboeren van Wageningen.

(iv) De landbouwvoorlichting

Het onderzoek toonde aan, dat het contact tussen de landbouwers en de voorlichters in voorlichtingskundig opzicht tamelijk gering is. Dit hangt samen met de aard van de contacten. De landbouwers maken wel gebruik van het gebodene en in het bijzonder van de zaaipadi die in de padischuren verstrekt wordt. Bij de verstrekking van dit en ander plantmateriaal geven de aanwezige voorlichters de gewenste inlichtingen, maar het accent ligt meer op de distributieve dan op de informatieve dienstverlening. De meest doeltreffende wijze van voorlichting - het bedrijfsbezoek - wordt niet zozeer gebruikt voor het geven van adviezen, maar meer voor het verzamelen van gegevens ten behoeve van de landbouwstatistiek. Het beeld dat de landbouwers van het voorlichtingspersoneel gekregen hebben, is in sterke mate bepaald door hun werkzaamheden die buiten de zuivere voorlichtinggevende taak vallen. Mede hierdoor zien zij de voorlichter meer in zijn functie van toezichthoudend ambtenaar dan als landbouwkundig adviseur.

Het werk van de voorlichters wordt zeer bemoeilijkt door problemen van organisatorische aard. Er is een groot gebrek aan landbouwkundige informatie bij de voorlichters zelf, doordat binnen de dienst onvoldoende doorstroming van praktische onderzoekresultaten plaatsvindt. Verder wordt er slechts sporadisch gebruik gemaakt van de geëigende voorlichtingsmiddelen en hulpmiddelen, zoals de landbouwdemonstratie, de rugspuit en het pamflet. Ook is er een tekort aan deskundig personeel, dat door een grondige opleiding in landbouwkundig en voorlichtingstechnisch opzicht op de praktijk afgestemde adviezen kan geven.

Er zijn voldoende aanwijzingen dat de voorlichtingsdienst in het begin van de zestiger jaren verscheidene activiteiten ontplooid heeft op het gebied van de toepassing van veredeld plantmateriaal en het gebruik van kunstmest en insecticiden. De indruk werd verkregen, dat deze activiteiten in de loop der jaren zijn afgenomen door een gebrek aan leiding en supervisie, werkprogramma's, middelen en coördinatie tussen de verschillende diensten. Ook de externe factor van de politiek liet zich gevoelen, waardoor de positie van de voorlichter als neutrale voorlichtingsdeskundige bemoeilijkt werd.

Toch biedt de landbouwvoorlichtingsdienst voldoende potentieel om een bijdrage te leveren tot een verdere ontwikkeling van de Surinaamse landbouw. Enige voor de hand liggende veranderingen die tot een beter resultaat van de landbouwvoorlichting kunnen leiden zijn:

a) opstellen van voorlichtingsprogramma's op educatieve grondslag naar landbouwgebied en gewas;
b) aantrekken van enige deskundige stafleden, na selectie en geëigende vooropleiding;
c) organiseren van opleidingscursussen voor het huidige personeel;
d) doelgericht werken op het gebied van de voorlichting en geleidelijke afstoting van andere taken, met name het verzamelen van gegevens voor de statistiek;
e) samenwerking met o.a. de Stichting Machinale Landbouw en de Stichting Experimentele Landbouwbedrijven, teneinde te komen tot de oprichting van voorbeeldbedrijven;
f) ontwikkelen en beschikbaar stellen van voorlichtingsmiddelen en hulpmiddelen;
g) heroprichting van het Landbouw Informatie Centrum;
h) coördineren van de werkzaamheden in samenwerking met de andere technische afdelingen van het Ministerie en het Landbouwproefstation;
i) ontwikkeling van criteria voor de aanstelling en promotie van personeelsleden;
j) verbetering van de instelling en mentaliteit van de voorlichters t.o.v. hun werk;
k) specialisatie van de voorlichting naar gewas en andere onderwerpen (waaronder bedrijfseconomie, coöperatievorming e.d);
l) uitvoering van onderzoek- en evaluatieprojecten op het gebied van landbouwvoorlichting en -onderwijs.

6. LITERATUUR

ANONYMUS, 1966. Overzicht van de belangrijkste ziekten en plagen van landbouwgewassen. Meded. Landb. Proefsta. Suriname, 37.

BAN, A.W. VAN DEN, 1963. Boer en landbouwvoorlichting. Van Gorcum, Assen.

ENSMINGER, D., 1962. A guide to community development (rev.). Ministry of Community Development and Co-operation, New Delhi.

HASSELBACH, O.E., 1966. Edele rijstrassen in de bevolkingslandbouw. Sur. Landbouw, vol. 14, pp. 45-55.

KEMP, J.E., 1963. Planning and producing audio-visual materials. Chandler, San Francisco.

MAYNTZ, R., 1965. Organisatiesociologie. Het Spectrum, Utrecht.

MINISTERIE VAN LANDBOUW, VEETEELT EN VISSERIJ, Suriname, 1968. Landbouwcijfers no. 15.

ROGERS, E.M., 1962. Diffusion of innovations. 5th ed. The Free Press, New York.

UBELS, E., 1961. Modernisering van de rijstbouw in Nickerie. Meded. Landb. Proefsta. Suriname, 25.

WILKENING, E.A., 1957. The county extension agent in Wisconsin. Wisconsin Agr. Exp. Station, research bull. 203.

BIJLAGE 1

Vragenlijst gebruikt bij het interviewen van landbouwers

- - -

Naam respondent	:	Interview nr.	:
Adres respondent	:	Naam interviewer	:
District	:	Datum interview	:
Etnische herkomst	:	Paraaf onderzoeker	:
Bedrijfsgrootte	:	Paraaf codeerder	:
Padi-areaal	:		

- - -

Introductie

Wij vragen uw medewerking voor een studieproject van de Landbouwhogeschool in Nederland. Men wil graag weten hoe de landbouwers hier padi verbouwen en wat er de laatste jaren in de landbouw is veranderd.
Uw vrijwillige medewerking is van groot belang voor het slagen van deze studie en is in het belang van de landbouwers zelf.
U kunt er zeker van zijn dat wat u zegt alleen bestemd is voor deze studie, die in Nederland voltooid zal worden.
Bij voorbaat onze hartelijke dank.

ALGEMEEN

Laten we beginnen met een paar algemene vragen.

1. Hoe lang woont u hier al als hoofd van het bedrijf?
   1.1. korter dan 5 jaar
   2. 5 t/m 9 jaar
   3. 10 t/m 14 "
   4. 15 t/m 19 "
   5. 20 t/m 24 "
   6. 25 t/m 29 "
   7. 30 jaar en langer

2. Hoeveel inwonende kinderen heeft u; hoeveel zoons en hoeveel dochters wonen er thuis?
   2. . . zoons + . . dochters = .

3. Hoeveel andere mensen wonen er nog bij u in huis? Zoals vrouw, vader, moeder, broers, schoondochters, kleinkinderen en dergelijke?
   3. . . . vrouw
   . . . vader
   . . . moeder
   . . . broers
   . . . zusters
   . . . schoondochters
   . . . kleinkinderen
   . . . totaal
   9. geen

4. Wat is uw godsdienstrichting?
   4.1. Sanatan Dharm
   2. Arya Samaj
   3. Sunni
   4. Ahamadija
   5. Islam (vrije denker)
   . . . . . .

5. Wat is uw leeftijd?
   5.1. jonger dan 20 jaar
   2. 20 t/m 29 jaar
   3. 30 t/m 39 "
   4. 40 t/m 49 "
   5. 50 t/m 59 "
   6. 60 jaar en ouder

6. Tot welke klasse bent u vroeger op school gegaan?
   6.1. geen lagere school
   2. 1e t/m 3e klasse
   3. 4e t/m 6e "
   4. meer dan lagere school

7. Heeft u daarna nog een andere opleiding of cursus gevolgd? (Zo ja:) Welke?
   7.1. neen
   ja, ...

BEDRIJFSVOERING

8. Hoeveel ketting^2 of ha is de totale oppervlakte van uw bedrijf? (andere percelen elders inbegrepen)
   8. . . ketting^2
   . . ha

9. En hoeveel ketting^2 of ha hebt u verleden jaar met padi beplant? (alles te zamen)	9. . . . ketting^2 . . . ha
(Nickerie)	
10. Ploegt u als de grond nat is of bent u overgegaan op droog ploegen?	10.1. nat ploegen 2. droog ploegen 3. nat en droog plagen 9. n.v.t.
(Indien droog ploegen)	
11. Waarom ploegt u droog?	11. . . . .
12. Welke soort padi verbouwt u? (doorvragen:) Nog een andere soort?	12.1. SML/edelras 2. SKK/Fatarka 3. D 110 4. Holland 5. Kreter 6. Berbice
13. Hoe komt u aan uw zaaipadi?	13.1. eigen voorraad 2. winkel 3. L.V.V. 4. andere landbouwers 5. Bernhardpolder/Wageningen
14. Hoe plant u de padi, plant u de bibit van het kweekveld over, of zaait u direct in?	14.1. overplanten 2. inzaaien 3. beiden
(Nickerie)	
15. Wat zijn de voordelen van het inzaaien boven het overplanten?	15. . . . .
16. Heeft u het afgelopen jaar ook kunstmest gebruikt toen de padi op het veld stond? En voor een ander gewas?	16.1. neen) padi 2. ja) 3. neen) ander gewas 4. ja)
(Bij gebruik van kunstmest)	
17. En hoeveel kilo kunstmest heeft u toen voor de padi gebruikt?	17. . . kilo 9. n.v.t.
(Bij gebruik van kunstmest)	
18. Waar heeft u die kunstmest gekocht?	18.1. winkel 2. L.V.V./Belangengroep 9. n.v.t.

(Bij gebruik van kunstmest)

19. Hoeveel jaar geleden bent u begonnen voor het eerst kunstmest te gebruiken?

19.1. 1 - 2 jaar
2. 3 - 4 "
3. 5 - 6 "
4. 7 - 8 "
5. 9 -10 "
9. n.v.t.

20. Heeft u het afgelopen jaar medicijnen gebruikt tegen ziekten en plagen in de gewassen? (Zo ja:) Welke soorten gebruikte u toen?

20.1. neen
ja . . . . . .
. . . . . .

(Bij gebruik van insecticiden)

21. Hoeveel jaar geleden bent u begonnen voor het eerst medicijnen tegen ziekten en plagen te gebruiken?

21.1. 1 - 2 jaar
2. 3 - 4 "
3. 5 - 6 "
4. 7 - 8 "
5. 9 -10 "
9. n.v.t.

(Bij gebruik van insecticiden)

22. Hoe heeft u voor het eerst gehoord over die medicijnen?

22.1. winkel
2. L.V.V.
3. buren/andere landbouwers
4. radio
. . . . . .
9. n.v.t.

(Bij gebruik van insecticiden)

23. Waar heeft u die medicijnen gekocht?

23.1. winkel
2. L.V.V.
3. beiden
9. n.v.t.

24. Wat doet u met het land na de oogst? Laat u het verder braak liggen, verbouwt u er iets anders op of heeft u een 2e rijstoogst?

24.1. braak liggen
2. andere gewassen
3. 2e rijstoogst
4. vee weiden
. . . . . .

(Indien 2e rijstoogst:)

25. Van wie heeft u gehoord hoe u de 2e rijstcrop moet verbouwen?

25.1. buren
2. L.V.V.
3. andere landbouwer
4. Bernhardpolder
. . . . . .
9. n.v.t.

(Nickerie)

26. Misschien heeft u gehoord dat het Land alleen rijst opkoopt als de kwaliteit goed is. Weet u ook aan welke eisen die rijst dan moet voldoen?

26. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

(Nickerie)

27. Is het land wel eens geëgaliseerd met een grader?
27.1. ja, grader/tractor
2. neen . . . . . .
9. n.v.t.

28. Kunt u altijd voldoende water krijgen op uw sawah?
28.1. ja
2. neen
. . . . . .

29. En kunt u het overtollige water altijd goed lozen?
29.1. ja
2. neen
. . . . . .

30. Als u moeilijkheden heeft met de watervoorziening, naar wie gaat u dan toe?
30.1. polderbestuur
2. L.V.V.
3. Bestuursdienst
4. dorpshoofd
. . . . . .

WOONOMSTANDIGHEDEN

31. Welke van de volgende artikelen bezit u:
tractor, dorsmachine, waterpomp, bromfiets, auto, naaimachine, radio, ijskast, bakstoelen?

		geen
31.1.	tractor	
2.	dorsmachine	
3.	waterpomp	
4.	bromfiets	
5.	auto	
6.	naaimachine	
7.	radio	
8.	ijskast	
9.	bakstoelen	

32. Hoeveel slaapkamers zijn er in uw huis?
32. . . . slaapkamers

33. Hoe is de verlichting, heeft u een petroleumlamp, gaslamp of electrisch licht?
33.1. petroleumlamp
2. gaslamp
3. electrisch licht

34. Kookt uw vrouw op hout, houtskool, petroleum of gas?
34.1. hout of houtskool
3. petroleum of gas

35.a. Hoeveel volwassen koeien en stieren hebt u?
35.a. . . . koeien
. . . stieren
. . . totaal rundvee

(bij veebezit)

35.b. Gebruikt u een wormenpoeder voor de kalveren?
35.b.1. wormenpoeder
2. geen wormenpoeder
9. n.v.t.

(bij veebezit)

35.c. Plant u voor het vee ook Schapegras of Congogras of Paardegras?
35.c.1. speciale grassen
2. geen speciale grassen
9. n.v.t.

CONTACT MET L.V.V.

Nu wil ik graag iets vragen over de Landbouwvoorlichting.

36. Kent u misschien de mensen, die bij L.V.V. werken? Kent u ze ook van naam?

36. . . . . .

37. Wat voor soort werk doen zij?

37. . . . . .

38. Bent u het afgelopen jaar weleens naar het L.V.V.-kantoor geweest? En naar de padischuur?

38.1. L.V.V.-kantoor
2. padischuur
3. geen van beiden

(Indien naar L.V.V.-kantoor of padischuur geweest)

39. Waarvoor ging u er naar toe?

39. . . . . .
9. n.v.t.

(Indien naar L.V.V.-kantoor of padischuur geweest)

40. Hoe hebben ze u toen geholpen?

40.1. goed geholpen
2. niet goed geholpen
9. n.v.t.

41. Zijn de mensen van L.V.V. het afgelopen jaar wel eens op uw bedrijf geweest? Hoe vaak ongeveer, een of twee keer in het jaar, of vaker? (Aantal malen noteren)

41.1. 1x per jaar
2. 2x " "
3. 3x " "
4. 4x " "
5. 5x " " en vaker
7. neen, niet geweest

(Indien op bedrijf geweest)

42. Heeft u ze toen gevraagd te komen, of kwamen ze uit zichzelf?

42.1. gevraagd
2. uit zichzelf
9. n.v.t.

(Indien op bedrijf geweest)

43. Waarvoor kwamen zij de laatste keer?

43. . . . . .
9. n.v.t.

(Indien op bedrijf geweest)

44. Heeft u hun toen nog raad gevraagd?

(Zo ja:)
Waarover dan?

44.1. neen
ja, ...
9. n.v.t.

(Indien raad gevraagd)

45. Hebben zij toen goede raad gegeven?

45.1. goede raad gegeven
2. geen goede raad gegeven
9. n.v.t.

46. Heeft u verleden jaar wel eens gehoord dat er een demonstratie/ velddag/tentoonstelling/ landbouwervergadering gehouden werd door L.V.V.? (Zo ja:) En bent u er toen naartoe gegaan?

	niet gehoord	gehoord niet gegaan	gehoord en gegaan	opm.
1. demonstratie				
2. velddag				
3. tentoonstelling				
4. landbouwvergadering				

47. Als u eens bedenkt wat u in de afgelopen jaren voor nieuws geleerd heeft van L.V.V. Wat heeft u dan nog voor nieuwe dingen geleerd over:

padi verbouw . . . . . .
. . . . . .
droge gewassen . . . . . .
. . . . . .
veeteelt . . . . . .
. . . . . .

48. Heeft u nog voorkeur voor de manier waarop voorlichting gegeven wordt: een demonstratie op een proefveld, een landbouwvergadering, of een bezoek op uw eigen bedrijf?

48.1. demonstratie
2. landbouwvergadering
3. bezoek op eigen bedrij
8. weet het niet/geen voorkeur

49. Heeft u wel eens een voorlichtingsboekje gekregen over de landbouw? (Zo neen:) Zou u belangstelling hebben voor zo'n boekje?

49.1. ja, gekregen, over . .
2. neen, niet gekregen, geen belangstelling
3. neen, niet gekregen, wel belangstelling

50. Luistert u wel eens naar de radio voor het landbouwnieuws?

50.1. ja
2. neen

(Luistert naar landbouwnieuws)

51. Hoe vaak zo ongeveer: 1x in de week, of 1x in de maand?

51.1. 1x per week
2. 2x per week
3. 1-2x per maand
4. enige keren per jaar
9. n.v.t.

(Luistert niet naar landbouwnieuws)

52. Waarom dan niet? 52. . . . . .
9.n.v.t.

(Nickerie)

53. Bent u wel eens naar de Bernhardpolder geweest voor de padi? En naar Wageningen? En naar het land van Van Dijk?

53.1. Bernhardpolder
2. Wageningen
3. Van Dijk
4. nergens geweest
9. n.v.t.

(Overhandigt tekening)

54. U ziet hier een tekening van een landbouwer en iemand van L.V.V. Waarover denkt u, dat zij met elkaar praten? 54. . . . . .

55. Stelt u zich nu eens voor, dat u kunt kiezen tussen twee landbouwvoorlichters van wie u inlichtingen kunt krijgen over de moderne landbouw. Deze twee personen hebben dezelfde kennis over de landbouw, maar zijn verschillend van aard. Met wie praat u dan liever?.....

1. iemand, die heel goed kan praten, maar niet zo goed kan voordoen	2. iemand, die niet zo goed kan praten, maar heel goed kan voordoen
4. iemand, die zelf landbouwer is geweest in het district	5. iemand, die uit de stad afkomstig is
7. iemand, die aan de politiek doet	8. iemand, die neutraal staat

56. Vindt u het noodzakelijk dat een voorlichter Javaans/Hindi kan spreken, of niet?

56.1. noodzakelijk
2. niet noodzakelijk
. . . . . .

57. Behalve het werk, dat de mensen van L.V.V. nu doen, zijn er nog andere dingen waarvan u zou wensen dat ze die ook deden? (doorvragen) 57. . . . . .

58. Hebt u het afgelopen jaar wel eens krediet voor uw bedrijf opgenomen? (Zo ja:) Waarvoor heeft u het gebruikt?

58.1. neen
ja, ...

59. Bent u lid van een landbouwbelangengroep of coöperatie?
59.1. neen
2. lid belangengroep
3. lid kredietcoöperatie

TOEKOMSTVERWACHTINGEN

60. Er zijn landbouwers, die zeggen dat ze genoeg land hebben voor hun bedrijf, en anderen die vinden dat ze te weinig land hebben. Hoe is dat voor uw bedrijf?
60.1. genoeg
2. te weinig

(Indien te weinig land)

61. Wat is de reden dat u meer land nodig heeft?
61. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
9. n.v.t.

62. Doet u ook nog ander werk buiten uw landbouwbedrijf?
62.1. ja
2. neen

(Indien buitenwerk)

63. Wat voor soort werk is dat? Bij wie werkt u dan?
63.1. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
9. n.v.t.

(Indien buitenwerk)

64. Wat geeft u meer inkomsten: het landbouwbedrijf of het andere werk?
64.1. landbouwbedrijf
2. andere werk
3. ongeveer evenveel
. . . . . .
9. n.v.t.

65. Als u aan de toekomst denkt, wat zou u dan liever zien: dat uw zoon in de landbouw werkt of dat hij werk buiten de landbouw doet? Waarom dan?
65.1. in de landbouw
2. buiten de landbouw
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
9. n.v.t. (geen zoons)

66. Als u aan de toekomst denkt, heeft u dan nog bepaalde verwachtingen over de ontwikkeling van uw bedrijf?
66. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .
. . . . . .

Waarnemingen van de interviewer

Indruk van de woning:
1. geverfd
2. ongeverfd, maar goed onderhouden
3. ongeverfd en slecht onderhouden

4. hoge neuten
5. lage neuten
6. geen neuten

Indruk van het interview: